د پوهنې وزارت

هیوادپالنه

اتم ټولګی

Ketabton.com

۱۳۹۸ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې
هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي
پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي
هم ایماق، هم پشه یان
دا هېواد به تل ځلیږي
لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به
لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې وزارت

هیوادپالنه

اتم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: هېوادپالنه

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د ټولنیزو علومو دیپارتمنت د درسي کتابونو مؤلفین

اډیټ کوونکي: د پښتو ژبې د اډیټ دیپارتمنت غړي

ټولګی: اتم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپخونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلندکیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې د وزیر پیغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او بښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمریز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده‌کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدینو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کیږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځیو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې ګران زده‌کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپیځلي او انسان جوړوونکې هڅې کې بریا غواړم.

د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

د لوست شمېره	سرليکونه	مخونه
لومړی لوست	د لوی الله جَلّ جَلالُهُ ستاينه	۱
دويم لوست	د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ستاينه	۳
دريم لوست	هېواد او هېوادپالنه	۵
څلورم لوست	ملي يووالی	۷
پنځم لوست	آزادي څه ته وايي؟	۱۰
شپږم لوست	ملي هويت	۱۳
اووم لوست	د اسلام له نظره هېوادپالنه	۱٦
اتم لوست	بيت المال او د هغه ساتنه	۱۹
نهم لوست	د ملتونو په پرمختګ کې د پوهنې ونډه	۲۱
لسم لوست	د کندهار امنيتي کمربند او د زرغوني انا درېځ	۲٤
يوولسم لوست	د شهيدانو ياد	۲۷
دولسم لوست	وطن وايي	۳۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوست شمیره	سرلیکونه	مخونه
دیارلسم لوست	د هېواد اتل غازي محمد جان خان وردگ	۳۳
څوارلسم لوست	د آزادۍ او خپلواکۍ اهمیت	۳۵
پنځلسم لوست	د عینو کاریز	۳۷
شپاړسم لوست	فرهنگي میراثونه	۳۹
اوولسم لوست	د هېواد نوموړکي خدمتگاران	٤۳
اتلسم لوست	عبدالرحمٰن پژواک	٤٥
نولسم لوست	د هېواد پرمختگ د هر افغان هیله ده	٤۸
شلم لوست	غازي میر مسجدي خان	٥۰
یو ویشتم لوست	د هېواد ځینې پوهنپال واکمنان	٥۲
دوه ویشتم لوست	زغم او یو بل منل	٥٥
درویشتم لوست	د افغانستان جغرافیایي موقعیت او د هغه ارزښت	٥۷
څلورویشتم لوست	د شورا مقام او گټې یې	٥۹
پنځه ویشتم لوست	د گران هېواد د رښتینو خدمت کوونکو یاد	٦۱
شپږ ویشتم لوست	اسلامي وروروگلوي	٦٥
اووه ویشتم لوست	د چاپېریال ساتنه	٦۸
اته ویشتم لوست	د حکومت پر وړاندې د خلکو دندې	۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوی الله ﷻ ستاینه

الله پاک ﷻ پر موږ بې شمېره پېرزوينې کړې دي. له دغو پېرزوينو څخه يې لومړۍ پېرزوينه دا ده چې انسانان يې پيدا کړي يو. په انسانانو کې يې بيا مسلمان پيدا کړي يو. اسلام د ځمکې پر مخ د آسماني اديانو وروستی دين او قانون دی چې د نړۍ هېڅ قانون ورسره سيالي نشي کولای او نن سبا يې د ځمکې پر مخ شاوخوا (۱۷۰۰) میلیونو پورې خلک لاروياڼ دي.

دا او دغو پېرزوينو ته ورته په زرګونو نورې پېرزوينې خدای پاک زموږ په برخه کړې دي. د دغو پېرزوينو په وړاندې بايد د هغه پېرزوکوونکي او مهربان خدای ستاينه وکړو؛ هر کار د هغه ذات ﷻ په نامه پيل کړو؛ د هغه د قانون (اسلام) له مخې يې تر پايه پرمخ بوځو او د دغه کار په ترسره کولو کې يې مرسته وغواړو. موږ هم د هېواد پالنې د لوست کتاب د لوی خدای ﷻ په ستاينه پيلوو.

حمد

دا اغاز مې په نامه د هغه خدای دی
چې يې نوم ګره ګشای د شاه ګدای دی

د الله په نوم نو مرِ هغه لايق دی
چې خالق په يوه کن د خلايق دی

دلالت دغه نامه په هغه ذات کا
چې يوازې بادشاهي د کاينات کا

نه يې مثل په جهان کې نه مثال شته
نه يې څوک په کاروبار کې سم و سيال شته

که تمام جهان مانع د يوه کار شي
چې دده په اراده کې نه وي نشي

که جهان واړه کافر يا مسلمان شي
نه يې سود په کار د چا شي نه يې زيان شي

سره ګلونه زرغونه وي په شنه ښاخ کې
شنه ګياه خوري چينجي په سنګ لاخ کې

په صدف کې د اوبو څاڅکی ګوهر کا
په رحم کې د نطفې قطره بشر کا

که نغمه د لااله الا الله ده
غربېدلې د غيرت په ګذرګاه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندوني

د حمــد ویونکــی د پښــتو ژبې لوی او ځلېدونکی ســتوری، د دولســمې هجری پېړۍ شــاعر، عبدالحمیــد مومنــد دی. عبدالحمیــد مومنــد د خپلــې نازکخیالۍ او شــعري ظرافــت له مخې د(موشګاف) لقب ترلاسه کړی دی. همدا راز ځینې خلک ورته حمید مومند، حمید ماشوخېل، حمیدخان او آن حمید بابا هم وايي. د هغه شعرونه به تل د ادب په آسمان کې ځلېږي.

عبدالحمیــد مومند پورته حمد د الله ﷻ په ســپېڅلي نامه پیــل کړی دی. هغه یې د ټولو مخلوقاتو پیــداکوونکــی او د ټولو ســتاینو وړ او لایق بللی دی. حمید مومند ټــول کارونه د الله ﷻ په ارادې پــورې اړوند بولي او د ټولو موجوداتو روزي رســوونکی یې یادکړی چې په ځمکې، آســمانونو، ســمندرونو یا د ډېرو دننه او بهر اوســېږي. د نړۍ ټول کارونه د هغه ذات په امر رامنځته کېږي او له منځه ځي. له دې امله یوازې هغه سپېڅلی ذات د ټولو ستاینو او صفاتو لایق دی او بس.

فعالیت

زده کوونکي دې په دووډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د کار په پیل کې د خدای پاک د نامه د یادولو او ستاینې په اړتیا او دویمه ډله دې((د الله تعالی د پیرزوینو)) یادونه وکړي او لنډیز دې یې د استازو په واسطه ټولګیوالو ته بیان کړي.

ارزونه

۱. حمد څه ته وایي او ولې باید هر کار د الله تعالی په نامه پیل کړو؟

۲. د لاندې بیت معنا په ساده نثر بیان کړئ.

کــه جهــان واړه کافــر یا مسلمان شي　　　نــه یې ســود پــه کار د چا شي نه یې زیان شي

۳. په کایناتو کې د الله تعالی د قدرت یوه بېلګه وواياست.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د لاندې شعر د مفهوم په پام کې نیولو سره یوه مقاله ولیکي.

کـــــه نغمـــــه د لااله الا الله ده
غـــرېدلې د غیـــرت پـــه ګذرګاه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست

د حضرت محمدﷺ ستاینه

حضرت محمدﷺ د اللهﷻ وروستی پیغمبر دی. هغهﷺ بشپړ انسان او د ځکمې پر مخ د ټولو انسانانو لارښود و. د بعثت په نورې د شرک، جهل او تورتم پردې له منځه یوړې.

له پیغمبرﷺ سره مینه او په کړنو یې عمل کول د هر مسلمان له وجایبو څخه ګڼل کېږي.

د لاندې شعر شاعر د نبي کریمﷺ ځینې صفات په خپله شاعرانه ژبه بیانوي.

نوی لمر د نبوت پر اسمان راغی
چې دوران د پاک نبي پر جهان راغی

لکه وغوړېږي ګل پر ګلستان کې
وار له واره هسې شکل خزان راغی

ستا د حسن تماشا ته محمده
عدن راغی یمن راغی کنعان راغی

خیر دې ولاړو سمرقند او بخارا ته
چې بطي سره محبوب د سبحان راغی

په عراق او په حجاز کې آواز پریوت
چې نبي آخر زمان په ښه شان راغی

نیک او بد حق او باطل سره معلوم شو
دا پر موږ باندې له ربه احسان راغی

د تورات، زبور، انجیل، خبرې پرېږده
چې صاحب د مدینې ته قرآن راغی

بهایي جان رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډيز

د الله جل جلاله له لوري د وروستي پيغمبر په توګه د حضرت محمد ﷺ بعثت يو ستر انقلاب او بنسټيز بدلون و چې انسانان يې د ژوند په ټولو برخو کې خير او نيکۍ ته راوبلل. پيغمبر ﷺ پر شرك او ناحقو معبودانو د بطلان کرښه را وکښله، د هغه پر ځاى يې توحيد او د يوه الله جل جلاله عبادت ته خلك راوبلل.

حضرت محمد ﷺ د علم او عدالت پر نور د ناپوهۍ او ظلم پردې څيرې کړې او بشريت ته يې سوله او امنيت ډالۍ کړ.

د ژوند په ټولو کارونو کې د پيغمبر ﷺ لارويتوب او د هغه په لارښوونو عمل کول د نېکمرغۍ او سعادت يوازينۍ لار ده.

مسلمانانو ته خپل پيغمبر ﷺ ګران دى. د نړۍ او اخرت د خير او ښېګڼې د ترلاسه کولو لپاره په ورورولۍ او يوه زړه هلې ځلې کوي.

فعاليت

ـ زده کوونکې دې د هغه ستر انقلاب او بدلون په اړه، چې د پيغمبر ﷺ له بعثت وروسته په نړۍ کې منځته راغى، په ډله ييزه توګه په خپل منځ کې بحث وکړي.

ـ زده کوونکې دې په پنځو ډلو وويشل شي. هره ډله دې د داسې لسو کارونو نومونه وليکي چې پکې د پيغمبر ﷺ لارښوونې شوې وي.

کورنۍ دنده

د لوست له متن څخه په ګټې اخيستنې سره د هغه انقلاب او بدلون په اړه چې د پيغمبر ﷺ له بعثت څخه وروسته د بشريت په ژوند کې منځته راغى، يوه مقاله وليکئ چې تر لسو کرښو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم لوست

هېواد او هېوادپالنه

ـ وطن يا هېواد څه ته وايي؟

ـ انسانان ولې له خپل هېواد سره مينه لري؟

ـ هېواد پالنه څه معنا او هېوادپال سړی کوم صفتونه لري؟

د دغه لوست په لوستلو به وکولای شو، پورتنيو پوښتنو ته سم ځواب ووايو.

هېواد د انسانانو د زوکړې او ژوند ټاټوبی دی، هلته خاپوړې کوي، لويېږي، له اوبو، هوا، خوړو او مېوو څخه يې د بدن غوښــه، هډوکي او وينه جوړېږي. له دې امله انسانان له خپل هېواد سره مينه لري او ساتي يې.

هېواد له مور ســره پرتله کوي، ځکه انســان له مور څخه پيداکېږي او د مور له وجود څخه نړۍ ته ســترګې پرانيزي. مور په خپلو شــېدو او د تن په غوښو د خپل اولاد پالنه کوي، خپله خوشحالي، هوسايي او راحت د هغه تر سر ځاروي.

هېــواد مــور ده، ځکه د مور او اولاد اړيکې لــه ډېرو قوي اړيکو څخه ګڼل کېږي. اولاد بايد په هر حالت کې د مور حرمت وساتي او په ټول وس د هغې په چوپړ کې وي.

هېواد پالنه هغه عاطفه او احساس دی، چې انسان خپل هېواد او د زېږېدلو ځای ته راکاږي، له هغه ځای سره چې انسان پکې نړۍ ته سترګې غړولي او لوی شوی، مينه کوي.

د هېــواد له هــوا، اوبو، خوړو او مېوو او نورو نعمتونو څخه ګټه اخيســتل، ګډ ژوند کول او نور د دې لامل کېږي، چې د انســان او هېواد تر منځ د زړه له کومې قوي اړيکه او عاطفه پيداشــي چې هېواد پالنه ورته ويل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عاطفه او هېواد پالنه انســان دې ته هڅوي چې د هېواد او خلکو پر وړاندې ځان مســؤول وګڼي او د وطن د مور د مادي او معنوي سوکالۍ او پرمختګ لپاره هڅه وکړي.
د اسلام دین د یو بشپړ نظام په توګه خیرغوښتنې اوګټورو کارونو ته انسان رابولي او هڅوي. هېواد او هېوادوالو ته خیر رســول، چې انسان ورســره انساني، دیني او دګاونډیتوب اړیکې لري، د دغه ګټورتوب او خیر رسولو مهم جز دی، چې یو مسلمان انسان باید پر هغو پابند وي.

لنډیز

هېواد پالنه یوازې وینا نه، بلکې عمل دی. رښتیني هېوادپالنه داده چــې انسان باید د خپل هېواد د ودانولو لپاره هڅه وکړي او له هر ډول ورانۍ او زیان رسولو څخه یې مخنیوی وکړي. د خپلواکۍ، آزادۍ، ځمکنۍ بشپړتیا ساتنه د هېواد پالنې له مهمو نښو څخه ګڼل کېږي. رښتینی هېوادپال هغه څوک دی چې د هېواد له آزادۍ څخه د دفاع او ملاتړ په لاره کې هر ډول ځان تېرېدنې ته چمتو وي. مسلمان هېوادپال د خپل هېواد د مشروعو حقونو په لاره کې هڅه او هاند کوي.

فعالیت

زده کوونکي دې د هېواد په علمي او معنوي ودانولو کې د ښــوونځي د زده کوونکو د ونډې په اړه خپل اندونه یو له بل سره شریک کړي.

ارزونه

١- د هېواد پالنې مفهوم بیان کړئ.
٢- ولې هېواد له مور سره پرتله کېږي؟
٣- د لوست له متن څخه په ګټه اخیستلو د یوه انسان د هېوادپالنې درې صفتونه بیان کړئ.
٤- یو مسلمان انسان ولې باید له خپل هېواد سره مینه ولري؟

کورنۍ دنده

په خپله سیمه کې د هغو کسانو نومونه واخلئ چې خپلې سیمې او هېواد ته یې د قدر وړ خدمتونه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي يووالی

ملي يووالی د ولســونو د پياوړتيا نښــه ده. هغه ملت چې غواړي قوي او ســرلوړی وي، له يووالي پرته بله لاره نه لري. په دغه لوســت کې د ملي يووالي د مفهوم او ارزښــت او بې شمېرو ګټو په اړه مطلــب لولو.

د ملــي يووالــي اصطلاح له دوو کلمو (ملي) او (يووالي) څخه جوړه شــوې ده. يووالی د بېلا بېلو شــيانو د يو ځای کېدو په معنا او د ملي کلمه، د ملت له ريښــې څخه اخيســتل شوې ده او هغه له دولت او هېواد سره د انسان اړيکې او پيوستون ښيي چې اوسېږي پکې او تابعيت يې لري.

ملت د هغو خلکو ټولګــه ده چې د يوه دولت په منل شــوو جغرافيايي بريدونو کــې يوځــای ژوند کوي. د ديني، تاريخي، فرهنګي او ټولنيزو ګډو منافعو ته د ژمنتيا پر بنسټ تر يوه بيرغ لاندې د يو هېواد د قومونو، نژادونو، ژبو او بېلابېلو سيمو د خلکو سوله ييز ژوند کولو ته ملي يووالی وايي.

د ملي يووالي مهمې موخې د لاندې چارو پلي کېدل دي:

- د هېواد يووالي او د خلکو ديني سپېڅلو ارزښتونو ته درناوی.
- آزادي، عدالت او له توکم پالنې او امتياز پرته د قانون پر وړاندې د خلکو برابري.
- د فــرد او ټولنــې د اقتصادي ســوکالۍ او نېکمرغۍ لپاره د ملت او حکومت ترمنځ په سياســي اقتصادي او ټولنيزو چارو کې همغږي.
- د داسې اردو، پوليسو او مؤسساتو لرل چې د ټول ملت استازيتوب وکړي او ځانګړي قوم، نژاد او ژبې ته منسوب نه وي.

لاندې لاملونه د ملي يووالي د رامنځته کېدلو او پلي کېدلو لپاره اړين دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د ګډ دين او عقيدې درلودل.
• د ټولنيزې روحيې شتون، يعنې هغه څه چې يو څوک يا يو قوم يې خپل ځان ته خوښوي، د بل چا او بل قوم لپاره يې هم خوښ کړي.
• د مشروعو او ګډو موخو شتون، چې د يوه هېواد ټول استوګن هغو موخو ته د رسېدلو لپاره ګډې هڅې وکړي.
• د قانون پر وړاندې د هېواد د اتباعو ترمنځ عدالت او برابري او د هر ډول ظلم او ناروا له منځه وړل.
• د قانون په چوکاټ کې د خلکو لپاره د لازمو آزاديو رآمنځته کول.
• د خلکو د اقتصادي سوکالۍ او پرمختګ لپاره کار او زيار.

د اسلام دين د افغانستان د خلکو د ورورۍ يا ملي يووالي بنسټ جوړوي. د ايمان او عقيدې رېښو زموږ ملت داسې سره يو موټی کړی چې هېوادوال مو د هېواد د خپلواکۍ او پرمختګ لپاره په يوه غږ کار کوي. د هر هېوادپال افغان دنده ده چې د ملي يووالي د ټينګښت لپاره له ټولو قومي، نژادي، ژبنيو او سيمه ييزو تعصبونو سره جهاد او مبارزه وکړي، ځکه قوت مو په ملي يووالي کې نغښتی دی.

لنډيز

قرآن مجيد او د حضرت محمدﷺ ارزښتناک حديثونه مسلمانانو ته په ملي يووالي امر کوي، د بېلګې په توګه، خدای پاک په قرآن کريم کې فرمايي: ﴿وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُوا﴾
يعنې، ټول د خدای پاک پر قانون منګولې ولګوئ او بې اتفاقي مه کوئ.
د افغانستان د اسلامي جمهوري نظام د اساسي قانون په څلورمه ماده کې د افغانستان ملت داسې تعريفوي: "د افغانستان ملت له هغو ټولو افرادو څخه عبارت دی چې د افغانستان تابعيت ولري، د افغانستان ملت له پښتون، تاجک، هزاره، ازبک، ترکمن، بلوچ، پشه يي، نورستاني، ايماق، عرب، قرغيز، قزلباش، ګوجر، براهوي او نورو قومونو څخه جوړ دی. د افغان کلمه د افغانستان د ملت په هر غړي اطلاق کېږي."

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

زده کوونکي دې په پنځه کســیزو ډلو وویشــل شي. هره ډله دې د ملي یووالي د ګټو او د بې اتفاقۍ او اختلاف د زیانونو په اړه یو لســت جوړ کړي. په پای کې دې یو یو زده کوونکی د خپلې ډلې په استازیتوب خپل چمتو کړی لست په ټولګي کې ولولي.

ارزونه

١- د ملي یووالي مفهوم بیان کړئ.
٢- د ملي یووالي مهمې موخې کومې دي؟
٣- کوم لاملونه د ملي یووالي د پیاوړتیا سبب کېږي؟
٤- د افغانستان د اسلامي جمهوریت اساسي قانون، ملت څرنګه تعریف کړی دی؟

کورنۍ دنده

د لوست د موضوع په اړه د خپل ګاونډ له روڼ اندو سره خبره وکړئ او په دې اړه د هغوی نظریات ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزادي څه ته وايي؟

د آزادۍ کلمه مو ډېره اورېدلې او د دغې کلمې په اړه مو ډېر څه لوستلي او اورېدلي دي. پوهانو، شاعرانو او ادبپوهانو په خپلو آثارو کې آزادي ستایلې او د نړۍ ملتونو آزادۍ ته د رسېدلو او له هغې څخه د دفاع او ساتلو لپاره هر ډول قرباني ورکړې دي.

په دغه لوست کې به ولولو چې:

- آزادي څه ته وايي او آزاد ژوند څه معنا لري؟
-آزادي څو ډوله ده؟
- د یو ملت ازادي څه معنا لري؟
- د آزادۍ ګټې څه شی دي؟

د آزادۍ کلمه د یو کار د کولو او یا نه کولو د واک لرلو ته وايي. څرنګه چې خدای پاک، انسان ته عقل او اراده ورکړې، هغه کولای شي د یوه کار د کولو یا نه کولو لاره غوره کړي.

باید پوه شـو چې مطلقه آزادي د نړۍ په هېڅ ځای کې نشـته. شـریعت او قانون د آزادۍ بریدونه ټاکلي، ځکه د قانون ونډه د بشر د کړنو لپاره د بریدونو ټاکل دي.

بې قیده او شرطه آزادي او د قانون نشتوالی په ټولنه کې د اړو دوړ سبب کېږي او هېڅ عاقل انسان هغه منلای نشي.

د شـریعت او قانون سـم پلـي کول او د هغو تر سـیوري لاندې ژوند کول لـه آزادۍ څخه د ګټې اخیستلو تر ټولو ښه لاره ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزادي د انسـان له عقل او ارادې سـره تړاو لري او د انسان تر ټولو لويو انساني ارزښتونو څخه ګڼل کېږي. له معنوي چارو څخه، چې د انسان او حيوان ترمنځ بريد ټاکي، يو هم آزادي ده. له همدې امله څوک چې د آزادۍ په ارزښـت پوهېږي، په وږې ګېډه، لوڅ بدن او سـختو شرايطو کې ژوند کوي، خو د بل انسان تر لاس لاندې ژوند نه خوښوي.

آزادي د انسـان د شـخصيت د ودې او بشـپړېدو لپـاره ډېره اړينـه ده، ځکه مربيتوب د انسـان د اسـتعدادونو د ودې او د هغه د شـخصيت د بشـپړېدو پر وړاندې خنډ ګرځي. همدغه مفهوم د ملتونو پر وړاندې هم رښتينی دی.

لکـه څرنګه چې آزادي د فرد لپـاره مهمه ده، د ټولنې او ملت لپاره هم مهمه ده. هغه ملتونه چې اسـتقلال او آزادي نـه لري، خپل برخليک يې په خپل لاس کې نـه دی، په دې معنا چې خپله د هېواد د چارو په اړه پرېکړه نشي کولای.

لـه همـدې امله د نړۍ ملتونه د آزادۍ او اسـتقلال لپـاره هر ډول قرباني ورکوي. د اسـتقلال په نشتوالي کې ظلم او ښکېلاک د هغو ځای نيسي.

د افغانسـتان مسلمان ملت د نړۍ له آزادو او آزادي غوښتونکو ملتونو څخه دی چې د خپل ژوند پـه پرتميـن تاريخ کې تل د پرديو د واکمنۍ پر وړاندې په مېړانه جنګېدلي او کله يې هم غلامي نه ده زغملې.

د آزادۍ او استقلال په نشتوالي کې د محکوم ملت ټولې مادي او معنوي پانګې د پرديو په اختيار کې لوېږي او پردي د محکوم ملت پر برخليک واکمن وي.

د پښتو ستر شاعر او وياړلي ليکوال، خوشحال خان خټک څه ښه ويلي دي:

ازادي تـــــر پـــــاچهيه لا تېــــرى کا
چې د بل تر حکم لاندې شي زندان شي

فعاليت

زده کوونکـي دې پـه څو ډلو کـې د آزادۍ د ګټو په اړه خبرې وکړي او هره ډله دې د آزادۍ د ګټو او مربيتوب د زيانونو په اړه لست جوړ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزونه

۱- د لوست د متن په رڼا کې د آزادۍ مفهوم بیان کړئ.
۲- ولې آزادي له مهمو انساني ارزښتونو څخه ګڼل کېږي؟
۳- د یو ازاد او تر استعمار لاندې ملت ترمنځ توپیر څه دی؟
٤- ولې ملتونه د آزادۍ او استقلال د لاسته راوړلو لپاره قرباني ورکوي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د لوست د متن له مخې د آزادۍ او استقلال په اړه یوه مقاله ولیکي چې تر لسو کرښو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

ملي هويت

ملي هويت څه ته وايي؟

د ملي هويت په جوړښت کې کوم عناصر او لاملونه ونډه لري؟

د ملي هويت ساتل ولې د يوه ملت لپاره اړين ګڼل کېږي؟

په دغه لوست کې به هڅه وکړو چې پورتنيو پوښتنو ته ځوابونه پيدا کړو.

د يوه ملت هويت د هغه ملت ځان پېژندنه او په شعوري توګه د هرغړي له خوا دغو پوښتنوته ځواب ويل دي چې پخوا څوک و او نن څوک دی. په بل عبارت د يوه ملت ملي هويت د هغه ملت پروني او نننی، ديني، فرهنګي، تاريخي، ټولنيز، جغرافيايي او سياسي دريځ روښانوي.

د يوه ملت د پېژندلو بنسټيز عناصر او ملي هويت د هغه ملت دين، فرهنګ، تمدن، تاريخ، جغرافيه، ټولنې او سياست ته ويل کېږي. په دې معنا چې يادشوي عناصر د ملتونو د هويت په جوړښت کې اړينه ونډه لري، د ملتونو په رښتيني پېژندلو کې مرسته کوي او د نړۍ د نورو ملتونو په منځ کې د هغه ملت ځای په ګوته کوي.

که وغواړو د افغانستان ملي هويت وپېژنو او د يوه ملت په توګه د نړۍ د نورو ملتونو په منځ کې خپل ځای پيدا کړو، اړينه ده چې ترهرڅه مخکې دخپل ملت له دين، فرهنګ، تاريخ، تمدن، جغرافيايي موقعيت، له پخواني او اوسني ټولنيز او سياسي موقعيت څخه معلومات ولرو يا په بله وينا له خپل پرون او نن څخه سم معلومات ولرو.

د يادو شويو مطالبو په پام کې نيولو سره ويلای شو چې د اسلام مبين دين په خپلو لوړو عقايدو، لاربښوونو او انسان جوړوونکو ارزښتونو د افغانستان د ولس د ملي هويت لومړنی او تر ټولو مهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنصر جوړوي، ځکه زموږ خلک د اسلام له پیل راهیسې پر دغه دین مشرف شوي دي. او اسلامي زده کړې او ارزښتونه د خلکو په عقایدو، اخلاقو، فرهنګ، تاریخ او ټولنیزه سیاسي اوضاع کې داسې سره ګډ شوي چې له اسلام او مسلمانۍ پرته د افغانستان د ولس لپاره بل هویت نشو پیداکولای.

د افغانستان د خلکو د ملي هویت د اسلامي عنصر سیورۍ داسې پراخ دی چې زموږ د ملت ټولې پرګنې تر هغه لاندې راټولې شوي. د یوې بشري کتلې په توګه ګډه تاریخي، فرهنګي، ټولنیز او جغرافیایي مخینه لري او د یو واحد او یوه موټي ولس په توګه څرګندیږي.

دا هم باید په پام کې ولرو چې اسلام زموږ ولس ته له زمان او مکان پرته د تلپاتې ځانګړتیاوو پربنسټ، ژور تاریخي هویت ورکړی او د هغه پیاوړتیا، تداوم او تسلسل په راتلونکې زمانه او نسلونو کې ساتي، په دې معنا چې د ژبې، سیمې، قوم او... اختلاف نشي کولای د دغه ملت د خلکو نننۍ او سبانۍ ورورګلوي ټکنی کړي.

له اسلام وروسته تاریخي، فرهنګي، ټولنیز، جغرافیایي موقعیت او ټولنیز حالت هم زموږ د خلکو د ملي هویت په جوړښت کې ونډه لري؛ په دې معنا چې پورتني ګډه او یو خپل توکي د نړۍ د ملتونو په منځ کې د افغانستان د ملت ځای په ګوته کوي.

د افغانستان ټول پخواني اساسي قوانین او د افغانستان د اسلامي جمهوریت اوسنی اساسي قانون زموږ د هېواد پر اسلامي هویت ټینګار کوي. زموږ د اساسي قانون په دویمه ماده کې راغلي: "د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت دین د اسلام سپېڅلی دین دی"

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون دریمه ماده زموږ د هېواد پر اسلامي هویت پرټینګار په صراحت حکم کوي چې په افغانستان کې هېڅ قانون د اسلام له احکامو او ارزښتونو سره مخالفت نشي کولای. په افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای د اسلام د سپېڅلي دین د عقایدو او احکامو مخالف وي. له اسلام وروسته افغانیت د افغانستان د ملي هویت دویم عنصر دی.

د اساسي قانون څلورمه ماده زموږ د هېواد د قومونو له یادولو وروسته د افغانستان د ملت افغاني هویت داسې بیانوي: "د افغانستان د ملت پر هر غړي د افغان کلمه اطلاق کېږي."

ملي هویت د یو ولس د بیدارۍ نښه او د قوت او یووالي راز دی. موږ د یو خپلواک ملت په توګه په خپل اسلامي او ملي هویت ویاړو او د خپل ځان په شان د خپل ملي هویت ساتنه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعاليت

زده کوونکي دې په پنځه کسيزو ډلو ووېشل شي او د افغانستان د خلکو د ملي هويت په اړه دې په خپلو کې خبرې وکړي.

ارزونه

۱- د ملي هويت مفهوم بيان کړئ.

۲- ملي هويت له کومو عناصرو جوړېږي؟

۳- د افغانستان د ملت د ملي هويت څه شی دی؟

٤- د افغانستان د اسلامي جمهوريت اساسي قانون زموږ د هېواد او خلکو د ملي هويت په اړه څه وايي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د اساسي قانون دويمه، دريمه او څلورمه ماده په ياد کړي او د افغانستان د ملي هويت د عناصرو او ارزښت په اړه دې يوه مقاله وليکي چې ترلسو کرښو لړه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

اسلام او هېوادپالنه

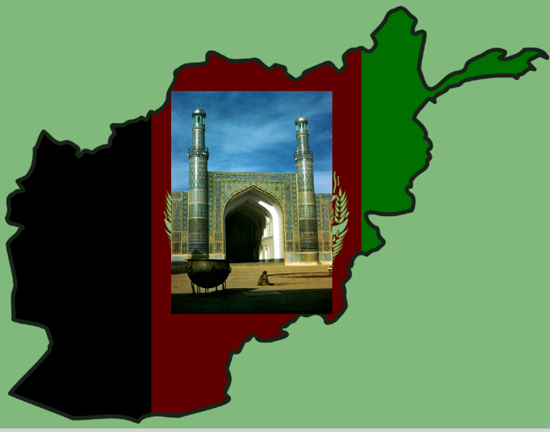

انسان په فطري توګه له خپل هېواد سره مينه لري. اسلام د فطري دين په توګه د انسان ټولو طبيعي غوښتنو ته پاملرنه کړې او د هغو د مثبتې ودې لپاره يې نظام او چوکاټ جوړ کړی دی.

په دغه لوست کې د هېواد پالنې د فطري احساس په اړه د اسلام دريـــځ مطــالعه کوو.

د هېواد په اړه د اســـلام نظر تر هغه څه په وار وار پراخ دی چې د انســـان په فکر کې دی. اســـلام په دغه مهم حقيقت ټينګار کوي چې ټول انسانان د يوه پلار او مور اولادونه دي. الله تعالی ځمکه د انسانانو د ژوند لپاره پيدا کړې او دنده يې ورته سپارلې، چې د ځمکې د ودانولو لپاره هڅې وکړي. لــه دې املــه له څو لوريو بايد دغـــې موضوع ته وګورو. له يوه نظره، ټوله ځمکه انســـان ته د هېواد حيثيت لري. مســـلمان انســـان له خپلې ځمکې او چاپېريال ســـره د الله ﷻ د لويو نعمتونو په توګه اړيکې ټينګوي او د ځمکې د ودانولو او د خلکو د خير غوښتنې او برياليتوب لپاره هڅه کوي.

دويم نظر دا دی چې د مسلمانانو هېواد له هغه خاورې څخه عبارت دی چې ډېر اوسيدونکي يې مســـلمانان وي. مسلمان انســـان د ايمان د غوښتنې له مخې له نورو اسلامي هېوادونو سره د زړه له کومې مينه لري. د هغه هيوادونو د اوسيدونکو د سوکالۍ او پرمختګ او د کورنيو او بهرنيو د دفاع په موخه مرسته خپله شرعي دنده وبولي.

دريم نظر دا دی چې هېواد د اسلام له مخې هغه ټاکلې سيمه ده، چې د انسان د زوکړې او دايمي اســـتوګنې ځای وي. مســـلمان د نړۍ ټولو وګړو ته د خيرغوښـــتنې او له اسلامي امت سره د مينې ترڅنګ د خپلې سيمې د ودانۍ او پرمختګ ته د لومړيتوبونو په سر کې ځای ورکوي او د زړه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومي ورته کار او خدمت کوي.

د هېواد پالنې رښتینې معنا د هېواد د خیر او سلامتۍ او پرمختګ لپاره هڅه کول دي. رسول اللهﷺ د خپلې استوګنې د ځای، یعنې له مکې معظمې سره ډېره مینه لرله او د هېواد پالنې مینه یې په احساساتو کې لیدلای شو. کله چې حضرت محمدﷺ د قریشو د مشرکینو د تېرې او ناروا له امله هجرت او د خپل وطن او د زېږېدلو د ټاټوبي پرېښودلو ته اړ شو، په هغو شېبو کې چې مکه معظمه یې پرېښودله، سترګې یې له اوښکو ډکې وې، ویې فرمایل: ((ای مکې، ته ماته د اللهﷻ ډېره ښه او ګرانه ځمکه یې، که ستا اوسېدونکو زه نه وای بهر کړی، نو هېڅکله به هم له دغه ځایه نه وای تللی.))

د رسول اللهﷺ په دغه وینا کې د هېوادپالنې تر ټولو پاک او نازک احساس ځلېږي. همدا راز کله چې حضرت محمدﷺ مدینې منورې ته هجرت وکړ او هغه ځای یې د دایمي استوګنځي په توګه وټاکه، دعا به یې کوله چې اللهﷻ دې مدینه هم د مکې په شان موږ ته ګرانه کړي. د بخاري شریف په یو حدیث کې رسول اللهﷺ فرمایي: ((اللهم حبب الینا المدینة کحبنا مکة او اشد...)) یعنې ای خدایه، مدینه راته لکه مکه او تر مکې هم ډېره ګرانه کړې. همدا راز حضرت محمدﷺ دعا کوله، چې الله تعالی په مدینه منوره کې برکت واچوي.

په بل حدیث کې راغلي چې حضرت محمدﷺ د مدینې د خرما د پخېدلو په پیل کې داسې دعا کوله: ((اللهم بارک لنا فی مدینتنا و فی ثمارنا...)) یعنې، ای الله، زموږ په مدینه او د مدینې په مېوو کې برکت واچوه.

د حضرت محمدﷺ په دغوویناوو کې د هېواد او د زېږېدلو له ځای سره پاکه مینه او ګرانښت نغښتی دی. که د رسول اللهﷺ دغه احساسات او ویناوې له یوې خوا د یوې پاکې انساني عاطفې ښکارندوی دي، له بلې خوا د هر مسلمان لپاره یو پیغام دی، چې باید له خپل هېواد او استوګنځي سره مینه ولري او خیر غوښتونکی یې وي.

هېوادپالنه یوازې احساس او شعار نه دی، بلکې باید دغه احساس او شعار د هېواد د استقلال او مادي او معنوي پرمختګ لپاره په کار او عمل بدل شي. رښتیني مسلمان، زموږ د ګران پیغمبر حضرت محمدﷺ په څېر له خپل هېواد سره مینه لري او د هغه د خیر او سلامتۍ لپاره د یو دیني رسالت او مسؤولیت په توګه هڅه او هاند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان زموږ هېواد دی او د هغه د لوړتیا او پرمختګ لپاره کار او جهاد او له هغه څخه ملاتړ د هر مسلمان افغان شرعي دنده ده.

فعالیت

زده کوونکي دې په دې اړه چې (ښه مسلمان باید هېوادپال واوسي) پخپلو کې خبرې وکړي.

ارزونه

١- ولې ټوله ځمکه انسان ته د هېواد په شان وي؟

٢- ولې مسلمان له اسلامي هېوادونو سره مینه لري؟

٣- د لوست حدیثونه د مسلمان لپاره څه پیغام لري؟

٤- د هېواد پالنې رښتینې معنا څه ده؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د لوست احادیث په یاد کړي، د یوه هېوادپال مسلمان د خویونو په اړه دې یوه مقاله ولیکي چې تر لسو کرښو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست

بیت المال او د هغه ساتنه

پانګه او شتمني د الله ﷻ له نعمتونو څخه یو نعمت دی او د انسان په فردي او ټولنیز ژوند کې مهمه ونډه لري. یو ډول مال او پانګه په یو شــمېر افرادو پورې اړه لري او د هغوی شــخصي ملکیت بلل کېږي. بل ډول شــتمني او پانګه په ټول ملت پورې اړه لري او د یو ټاکلي شــخص ملکیت نه وي، خو ګټه یې د ټولنې ټولو غړو ته رسېږي.

دغه لوست د عامه ګټو او د هغو د ساتلو د ارزښت بیانولو ته ځانګړی شوی دی.

بیت المال یوه اسلامي اصطلاح ده چې د عمومي اموالو او پانګو د ساتلو ځای ته وایي. د اسلام په لومړیو او د راشدو خلیفه ګانو په پېرکې د عمومي مالــونو او پانګــو یا دولتــي امــوالو د ساتلو ځای ته (بیت المال المســلمین) ویل کېدل. وروســته دې اصطلاح په لنډ ډول د بیت المال په نامه شهرت وموند.

عمومي ملکیتونه یا بیت المال د ټولو خلکو مال دی او د فرد یا ټاکلو افرادو شــخصي ملکیت نه ګڼل کېږي. په بل عبارت په بیت المال کې د هېواد ټول غړي حق او ونډه لري. بودجه او د دولت د پیســو خزانې، مالونه او دولتــي ځمکې، غرونه، ځنګلونه، پارکونــه او د تفریح او لوبو ځایونه، معدنونه او طبیعي پانګې، لارې او ســړکونه، دولتي ودانۍ، دولتي ترانسپورتي وسایل، لکه موټر، الوتکې او... ټول د بیت المال مالونه دي.

د اسلام د مبین دین له نظره بیت المال د امانت حیثیت لري او لازم دی چې چارواکي بیت المال په بشپړ امانت وساتي او پرې نږدې له هغو څخه ناوړه ګټه واخیستل شي.

د بیت المال له مالونو څخه ګټه اخیســتل باید د هغو اصولو او ظوابطو په چوکاټ کې ترســره شي چې د اسلامي شریعت او د هېواد د نافذو قوانینو له خوا ټاکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسـلام پر ټولګټو پانګـو او مالونو (بیت المال) باندې تېرى کول حـرام ګڼلى او له هغو څخه ناروا ګټـه اخیسـتل یې په هره بڼه چې وي، منع کـړي دي. د بېلګې په توګه څوک حق نه لري له دولتي امکاناتـو او موټرو شـخصي ګټه واخلي او دولتي ونـې او ځنګلونه چې د ټول ملت مال دی، پرې کړي او یا یې وپلوري او یا کانونه او طبیعي زېرمې په خپل سر راوباسي او مصرف یې کړي.

همدا راز خزانه او دولتي بودجه باید په داسـې ځایونو کې مصرف شـي چې ګټه یې ټولو خلکو ته ورسـېږي. له عمومي پیسـو او بودجې څخه غیر شـرعي ګټه اخیستل یو ډول خیانت او اختلاس دی چې حرام او ناروا ګڼل کېږي.

باید پوه شـو چې د هېواد اقتصادي قوت تر ډېره له عمومي پانګو او بیت المال څخه په سـمو ګټو اخیستلو پورې تړاو لري.

د ښـوونځیو، دولتي دفترونو، روغتونونو، لویو لارو، د اوبو او برېښـنا بندونو جوړول، د معارف د کتابونو چاپول، د دولتي مامورینو او اجیرانو معاشـونه، له اړو کسـانو سـره مرسته او... د هېواد له بیت المال څخه پوره کېږي.

موږ دنده لرو د بیت المال شتمني د شخصي مالونو په څېر وساتو او پرې نږدو چې ملي پانګې او شتمني بې ځایه لاړې شي او یا په ناروا توګه ترې ګټه واخیستل شي.

فعالیت

زده کوونکي دې د ټولګټو شتمنیو یو لست جوړ کړي.

ارزونه

١- بیت المال څه ته وایي؟

٢- د بیت المال مالونه د چا ملکیت دی؟

٣- آیا له بیت المال څخه شخصي ګټه اخیستل روا دي؟

٤- اختلاس ولې ناوړه عمل ګڼل کېږي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د بیت المال د ساتنې په اړه مقاله ولیکي چې تر لسو کرښو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملتونو په پرمختګ کې د پوهنې ونډه

پوهنه له ایمان وروسته د ولسونو د پرمختګ بنسټ جوړوي. هېڅ ولس د علم له څېړنې او نوښت پرته د پوهنې په مختلفو ډګرونو کې پرمختګ نشي کولای.

ددغه لوست متن د شعر په فصیحه ژبه د ولسونو د پرمختګ علت او سبب بیانوي.

علم او پوهه

بې له علمه به څه غواړې په دنیا څوک — که عاقل وي که هوښیار وي که دانا څوک
تر دې ښه متاع په دې دکان کې نشته — سود به وکا که کوي دغه سودا څوک
درست جهان قربان د علم تر ګوهر شه — دغه وایم که مې وپوښتي رښتیا څوک
علم سل خرواره ثقل په هوا کا — دروای شي یوه بڼه په هوا څوک؟
مجهولات به د عالم ورته معلوم شي — که دعلم له مضمونه شي جویا څوک
تر قیامته خرابي پرې اثر نه کا — که د علم پر بنا کېږدي بنا څوک
په دنیا دی هغه قصر بې قصوره — چې د علم پر قرار یې کړي بریا څوک
چې د علم د طبیب دارو ونه خوري — له مرض د جهل نه مومي شفا څوک
په جهان کې به غالب پر هر دښمن شي — که د علم توره وتړي تر ملا څوک
که بلا ده په جهان کې بې علمي ده — خدای دې نه کا مبتلا په دا بلا څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حکمت سره د خپل ملت غمخور شه — باري نه لري د بل ملت پروا څوک
چې د فکر باریکي نه لري ورو‌ره — څه په کار ده که لري باریکه ملا څوک
هرگز نه لري زوال دولت د علم — دا دولت له چا نه، نشي وړای په غلا څوک
که د خپل ملت پخپله غمخور نشې — هرگز نه کا په پردي مرې ژړا څوک

هر ملت چې وي بې علمه نابینا وي
باري مه شه په جهان کې نابینا څوک ...

(عبدالعلي مستغني)

لنډيز

عبدالعلي مستغني زموږ د هېواد مشهور شاعر دی. مستغني په ۱۲۹۳ هـ ق کال د کابل په بالاحصار کې زیږیدلی دی. د هغه مهال دودیز علوم یې لوستي او په نجوم او هندسه کې یې زیاته مطالعه لرله. مستغني د سراج الاخبار د ادبي برخې لیکوال او د حبیبیې د لیسې ښوونکی و. مستغني په ۱۳۵۲ هـ ق کال [۱۳۱۲ لمریز کال] کې وفات شوی دی. مستغني په پښتو او دري ژبو شعرونه ویلي. دا کار په حقیقت کې له ټولو هېوادوالو سره د هغه مینه په ډاگه کوي.

اروابناد مستغني په دغه شعر کې علم ستایلی او د اوسنی نړۍ ټول پرمختگونه او بریاوې یې د علم له برکته گڼلي دي. هغه علم او د علم زور او قوت ستایي او بې علمي او ناداني غندي. د هغه دا شعر موږ ته ستر پیغام دی. ښایي عمل پرې وکړو او د علم د ترلاسه کولو لپاره شپه او ورځ زیار وکاږو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

زده کوونکي دې پورته شعر د هر بیت متن په جلاجلا توګه شرحه کړي.

ارزونه

۱. آیا د پټو سترګو تقلید د یوه ملت د پرمختګ سبب کېدای شي؟

۲. د لویدیځ هیوادونو د پرمختګ او قوت سبب څه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د پوهې او ودانۍ تر منځ د اړیکو په اړه یوه مقاله ولیکي چې تر لسو کرښو لړه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کندهار امنیتي کمربند او د زرغونې انا دریځ

د کندهار دېوال(کمربند) د هېواد د تاریخ یو ځانګړی بحث دی، چې د احمد شاه بابا له زماني سره تړاو لري. احمدشاه بابا د افغانستان له سترو واکمنانو څخه یو واکمن دی چې د خپلې پاچهـــۍ په لومړیو کلونو کې یې غوښتـل د کنــدهار له ښار څخه ګردچـــاپېره دېوال تاو کړي.

زرغونه انا هغه پښتنه مېرمن وه چې د ښې مېرانې او غوره تدبیر له مخې یې د دغه دېوال د جوړولو مخه ونیوله. په لانـدې لـوست کې به د پورتنۍ موضوع په اړه معلومات ترلاسه کړو.

د احمدشاه بابا مور زرغونه نومېدله. نومورې په زرغونې انا شهرت درلود او د افغانستان د پوهو او هوښیارو ښځو له ډلې څخه وه.

احمد شـــاه بابا د پاچهۍ په اتم کال (۱۱٦۸ لمریز) په کندهار کې د مشـــرانو یوه جرګه جوړه کړه، چې د کندهار د نوي ښار د جـوړولو په اړه خـــبرې وکړي. د نوي ښار د جوړولو لپاره ځای وټاکي او د ښار د دېوالونو په اړه پرېکړه وکړي.

یوه ورځ زرغونه انا جرګې ته ورغله. احمدشاه بابا له خپلې مور و پوښتل: "مورې، جرګې ته څنګه راغلـې یـې؟" زرغونې انا ځواب ورکړ: "اورېدلي مې دي د یو ښـــار د جوړولو نیت لرې چې اووه دېوالونــه ولــري. زه راغلې یمه، پوه شـــمه چې آیا دغه خبره رښـــتیا ده او جرګې دغه هوډ نیولی؟"

احمدشاه بابا ځواب ورکړ: "هوکې مورې، جرګې پرېکړه کړې د نادرآباد پرځای نوی ښار جوړ کړو چې ګردچاپېره اووه دېوالونه ولري. هغه به د افغانستان پلازمېنه وي او هلته به ژوند کوو."

زرغونې انا خپل زوی او د جرګې غړیوته وویل: "هېواد، ښـــار او خلك د غیرتي خلکو په همت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتل کېږی، نه په لوړو دیوالونو. که غیرتي سړي شتون ولري، خلك که څه هم په کېږدیوکې ژوند وکړي، کولای شـي خپل هېواد وسـاتي او که غیرت نه وي په اوو دېوالو څه، چې په سلو دېوالونو سـره هم نشـي کولای خپل هېواد وسـاتي. بې ځایه ځوانان مه سترې کوئ، داسې ښار جوړ کړئ چې یوازې یو دېوال ولري او خلك پکې ژوند وکړي. د هېواد ساتنه د مېړنیو همت ته پرېږدئ."

د زرغونې انا دا خبرې احمد شاه بابا او د جرګې غړو ومنلې او پر پـخوانۍ پرېکړه یې بیا کتنه وکړه. احمدشـاه بابا د کندهار نوی ښـار جوړ او د خپلې مور د سپارښـتنې پر بنسټ یې یوازې یو امنیتي دېوال جوړ کړ.

له دغې تاریخي کیسـې څخه ښـکاري افغانانو د تاریخ په اوږدو کې داسـې مېړنې مشران درلودل چې تر قیامته به د هغو په کړنو زموږ ولسونه ویاړي. له خپل مسلمان ولس سره د هغوی بې کچې مینې، هغوی د مشـرتابه تر ټولو لوړ پوړ ته رسـولي وو، عملاً یې خلکو ته ښـوولې وه چې د قام د مشـر پـه توګه هغوی ټول هېواد ته د خپل کور او د هېـواد ټولو وګړو ته د خپلو وروڼو او خویندو په سترګه ګوري.

هغوی د نېکمرغۍ لپاره داسې فکر کوي لکه پلار یا مور چې د خپلو اولادونو په اړه فکر کوي او پـه دغه ډګر کې د نارینـه وو ترڅنګ د نامتو اتلو افغان مېرمنو تاریخي کړنې هم د تاریخ په پاڼوکې له ورایه ځلېږي.

حقیقـت دادی چـې اتلولي او مېړانه په نارینه یا ښـځې پورې تړلې نه ده. پـه دغه برخه کې باید د خپلو تاریخي مېندو او پلرونو تاریخ په غور ولولو او د ژوند په چاروکې د هغوی پر پل، پل کېږدو. هغه چا، چې د ځمکې پر لویه برخه حکومت کاوه، تر واک لاندې سـیمو کې یې سـوله، امنیت او ورورولي ټینګه وه. اصلي لامل یې دا و چې له خپل مسـلمان ولس سـره یې رښتینې مینه لرله. په همدغه رښتینې مینه یې د خپل هېواد ټول وګړي یو شان پالل، د هغوی د ګټو د ساتلو او زیانونو د مخنیوي لپاره یې شپه او ورځ هڅې کولې. د هغوی د بري راز په همدغو چاروکې نغښتی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشــل شــي. لومړۍ ډله دې د احمد شاه بابا او دویمه ډله دې د هغه د مــور زرغونــې انا په اړه په خپلو کې خبرې وکړي او دواړه ډلــې دې خپل معلومات ټولګیوالو ته بیان کړي.

ارزونه

۱- احمد شاه بابا په کوم نیت د کندهار تر ښار د دېوال چاپېرولو هوډ کړی و؟

۲- زرغونې انا د څه لپاره ددغه دېوال جوړولو مخالفت وکړ؟

۳- ملي مشران ښايي د خلکو پر وړاندې څنګه چلن ولري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ملي مشــرتابه د اخلاقو او ورځني چلن په اړه معلومات راټول او ولیکي او په راتلونکي درسي ساعت کې دې له ټولګیوالو سره شریک کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شهيدانو ياد

شهيد چاته ويل کېږي او له کوم مقام څخه برخمن وي؟

د شهيدانو په اړه زموږ دنده څه ده؟

د شهيدانو ياد او د هغوی د کړنو او سربښندنو ياد ساتل، د نن او سبا نسل ته څه ګټه لري؟

د غه لوست د شهيدانو او د هغوی د مقام په اړه دی. په دغه لوست کې به د پورتنيو پوښتنو ځوابونه ومومو.

شهيد هغه چاته ويل کېږي چې د الله ﷻ د رضا د لاسته راوړلو لپاره او د اسلام د سپېڅلي دين او د هغه د حکمونو او ارزښتونو د ساتلو په لاره کې يې ژوند له لاسه ورکړی وي.

د اســلام حکمونه او ارزښــتونه ټول د بشريت په خير او ګټه او د انسانانو برياليتوب او خلاصون په هغوکې نغښــتی دی، ځکه ويلای شــو چې شهيد د لوړو انساني موخو او ارمانونو او بشري ټولنې او خلکو ته د چوپړ لپاره ســرونه ښــندلي او ځانونه يې قربان کړي دي. شهيد هغه ډيوه ده، چې په خپله سوځي، خو ټولنه او نړۍ رڼا کوي.

د اسلام له نظره شهيد ډېر لوړ مقام لري. په قرآني آيتونو او نبوي حديثونو کې په وار وار د شهيد د مقام او د الله ﷻ په دربار کې د هغه د لوی ثواب يادونه شوې ده.

د قرآني آيتونو او نبوي حديثونو پر بنســټ، شــهيدان په حقيقت کې ژونــدي دي او نه ښــايي هغــوی مړه وبلل شي. الله تعالی ﷻ د شهيدانو په اړه فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَلاَ تَقُولُواْ لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبيلِ اللّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاء وَلَكِن لاَّ تَشْعُرُونَ﴾ - بقره:۱۵۴}

ژباړه: يعنې تاسو هغوی ته چې د الله جل جلاله په لاره کې وژل شوي، مړه مه وايئ، ځکه هغوی ژوندي دي او تاسو نه پوهېږئ.

ګران افغانستان د شهيدانو هېواد او زموږ ملت شهيد پالونکی ملت دی. افغان ولس د دين، ناموس، خاورې، خپلواکی او آزادۍ د ساتلو لپاره هر مهال قرباني ورکړې او د دغه سپېڅلي ارمان د ترلاسه کولو لپاره يې په زرګونو شهيدان ورکړي دي.

کله که زموږ هېواد د پرديو تر اشغال او يرغل لاندې راغلی او زموږ دين، ناموس، خپلواکي او آزادي له ګواښ سره مخامخ شوي، د افغانستان غيرتي ولس د جهاد او مبارزې مورچل ته دانګلي او په دغه لاره کې يې خپل مال او سرونه قربان کړي دي. د بېلګې په توګه د افغان - انګليس په دريو جګړو کې چې پر افغانستان د انګريزانو له خوا يرغل شوی او انګلستان زموږ د هېواد د اشغال هوډ کړی و، زموږ غيرتي ولس په مېړانه د بې شمېرو قربانيو او ډېرو شهيدانو په ورکولو غليم ته ماتې ورکړې او د هېواد استقلال يې لاسته راوړی دی.

همدا راز د ۱۳۵۷ لمريز کال د غويي د اوومې نېټې له خونړۍ کودتاه وروسته زموږ د مسلمانو خلکو دين او سپېڅلي ارزښتونه تر ګواښ لاندې راغلل. د وخت کمونستي حکومت د الحاد (بې دينۍ) او مارکسيزم د خپرولو او زموږ د خلکو، په تېره بيا د علماوو، پوهانو او د هېواد د فکر خاوندانو پر وژنو پيل وکړ او پر افغانستان يې د سوسيالستي شوروي اتحاد د يرغل لاره هواره کړه.

د افغانستان مسلمان ملت د کمونستي الحاد او د شوروي د سره پوځ د تيري پرضد چې غوښتل يې زموږ هېواد اشغال کړي، د جهاد اعلان وکړ. په دغه سپېڅلي جهاد کې چې تر يوې لسيزې ډېر اوږد شو، تر دوو ميليونو زيات هېوادوال د نارينه وو، ښځو، ماشومانو، ځوانانو او سپين ږيرو په ګډون شهيدان شول. کابو د افغانستان لوېشت لوېشت خاوره د سپېڅلي جهاد د شهيدانو په وينو سره شوه.

زموږ د ملت د تاريخ جوړوونکي جهاد د شهيدانو په منځ کې د افغانستان ډېر ښه خلك چې پکې علماء، پوهان، استادان، روڼ اندی، سياستوال، مشران، سپين ږيري، سوداګر، محصلين،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکــي او ځوانان وو، یا له یرغلګر دښــمن ســره د جهاد په تاوده مورچــل کې او یا هم په زندانونــو او بېدیــاوو کې د یرغلګرو او د هغوی د بړېڅو له خوا په ډېر مظلومیت ســره شــهیدان شوي دي.

د مجاهدینو د سرښندنو، غیرت او زموږ د ګرانو شهیدانو د قربانیو په پایله کې، افغانستان د شوروي اتحاد له منګولو، اشغال او استعمار څخه خلاص او یوځل بیا د استقلال او آزادۍ خاوند شو.

د افغانســتان ملت تل د خپل دین او خپلواکۍ د ســاتلو لپاره سرښندنو او شهادت ته چمتو دی. هر کلــه چې د افغانســتان د خلکو پر دین، ناموس او خاوره یرغل وشــي، د جهاد جنډه پورته کوي. باید ووایو چې د افغانســتان خپلواکي او آزادي د تاریخ په اوږدو کې د تل لپاره د رښــتینو او مؤمنو مجاهدینــو د زړورتیا او شــهادت زېږنــده ده. هغه څه چې نن یې لرو، د شــهیدانو د وینو له برکته دي. که زموږ ګران شهیدان نن زموږ په منځ کې نشته، خو د هغوی د سرښندنو او اتلولیو یادول او خاطرې به د هېواد د نن او سبا د نسلونو په زړونو او ذهنونو کې تلپاتې وي.

ژوندي ولســونه کله هم خپل شــهیدان او اتلان نه هېروي. د شــهیدانو یاد او د خدمتونو او قربانیو درناوی د افغانســتان د ملت د هوښــیارۍ او د کار پر ارزښــت د پوهېدلو نښه ده. له دې امله موږ د شهیدانو خاطرې ژوندۍ ساتو، ترڅو مو هېواد ژوندی پاتې شي.

د شــهیدانو د ارمانونو او موخو ســاتنه او د هغوی پر لارې تلل، که له یوې خوا د هغوی د مقام او د لوړ موقعیت درناوی دی، له بلې خوا د رښتیني هېوادپالنې نښه ده. موږ یو ژوندی او یو موټی ملت یو، ځکه چې خپل شهیدان موهېرکړي نه دي.

فعالیت

زده کوونکي دې په پنځه کسیزو ډلو ووېشل شي او په خپلو کې دې د شهیدانو د مقام او د هغوی د کارنامو په اړه خبرې وکړي. د خبرو په پای کې دې د هرې ډلې په استازیتوب یوتن د ټولګي مخې ته راشي او د مباحثې لنډیز دې خپلو ټولګیوالوته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزونه

۱- د شهید کلمه چاته کارول کېږي؟

۲- د اسلام له نظره شهید کوم مقام او موقعیت لري؟

۳- زموږ د هېواد خپلواکي او آزادي د کوموکسانو د سرښندنو په پایله کې لاسته راغلې ده؟

٤- زموږ د هېواد نننی او سباني نسلونه د شهیدانو د آرمانونو پر وړاندې څه دنده لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د شـهید او په ټولنه کې د هغه د مقام په اړه مقاله ولیکي چې تر لسو کرښــو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد هغه ځای دی چې انسان پکې زېږېدلی او خـــاپوړې یې پکې کړې وي. له دې امله مینه او محبــت ورسره لري.

د پردیسۍ او مسافرۍ پر مهال رنځېږي او په آبادۍ او سمسورتیا یې خوشحالیږي او خــوند ترې اخــلي. هېــواد یا وطن، د یوې مور پــه څېر په خپله مهربانه غېږ کې د خپلــو بچیانو او وګړو لپاره اسانتیاوې چمتوکوي. له دې امله هېواد ته د مور خطاب کـــوي او هېواد هر چا ته د مور حیثیت لري. د هغه ساتنه او پالنه د هر هېوادوال ملي، انساني او اسلامي دنده ده. په دې لوست کې به زده کوونکي د هېواد د ارزښت په اړه معلومات ترلاسه کړي.

واوره ای پښــتونه، زه میـــراث ستا د نیکـویمــه
ستا ښکلې زانګـــو یم هدیـــره ستا د پلــرویمه
خاورې مې مه بوله په ښــه سترګه را ته ګــوره ته
خــــاورې کـــه یـم ستا د نیکـــونو دسـرو یمه
ښه ښایسـته لعلونه سره یاقوت مې په لمن کې دي
ښکلــــې شــنه باغچه له ګلو ډکه د لیـــدو یــمه
ښــې سـپینې خوږې یخې اوبه مې د شودو په ځای
تاسې ته درکړې مې مـــور د ټولو پښـــتنو یـــمه
خــاوره او هوا مـــې له غـــیرت او ننګــه ډکه ده
وایي ننګ غیرت چې زه ورېمه ستاسې د غرو یمه
ښېــلې دي ســرې وینې د اوبو په ځـای چمن زما
زه ابیارې شـــوې تل د تـــورو په اوبـــو یمــــه
ته د ســپینو تـورو په رڼاکې روزل شـــوی یـــې
برق د آســمان وایي بریښــنا ستاسې د چـــړو یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیر د پښتـنو خوی او خصلت چې ګوره نه کړې ته
زه ســاتلـــې تا په پښتـنوالـــه او پښـــتو یـــمه
مه ټیټوه هېڅکله خپل ســر د بل په مـــخ کې ته
تـه که وې ســـــرلوړی زه ســرلوړې پـه ملکو یمه
کلك عـــزم له سره تېرېدل په خپل ناموس باندې
ښیمــــه پښـتون ته د غیـرت او ننـګ زانګو یمه
څوك مـې که پوره حقیقت غواړي په سـندروکې
زه ((الفت)) سـتایلې په خوږو خوږو نغــــمو یمه

لنډیز

شــاعر په پورتني شــعر کې په ښــکلو الفاظو او جملو کې د هېواد ارزښت بیا نوي. هېواد یوازې یو موټـی خــاوره نه، بلکـې د پلرونو او نیکونو درونـد میراث دی. د هغه پـه زړه او لمن کې لالونه، کانونه، ښکلې چینې، یخې اوبه، ښکلې دښتې، شنه باغونه شته. تر ټولو مهم ټکی یکې له هېواد ســره مینه او محبت دی. شــاعر هغه ته اشاره کوي چې د هېواد پت او عزت په میړاني سره وساتل شي او د سرلوړۍ لپاره یې سربښندنې ته چمتو واوسي.

په شعر کې له پښتو او پښتنو څخه موخه هغو غورو خویونو او اخلاقو ته اشاره ده چې لـوړ همـت، هېوادپالنـــــه، زړورتیا، غیرت، میلمه پالنه صبر او اســتقامت پکې نغښتي وي. افغانان له ستونزو سره روږدي دي او د زور او زر لپاره چا ته سر نه ټیټوي. کله چې د اسلام په سپیڅلي دین مشرف شول، دا خویونه نور هم پکې پیاوړي شول.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د هېواد د شتمنیو او دویمه ډله دې د هېواد د ارزښت په اړه په خپل منځ کې مباحثه وکړي او پایله دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

ارزونه

۱ - ستاسو په اند د هېواد خدمت څنګه سرته رسېدای شي؟
۲ – هېواد یې له اوسېدونکو څخه څه تمه لري؟ په خپله ژبه یې ووایئ.
۳ – د هېواد په ساتنه کې د خپلو نیکونو کومې کارنامې درته په یاد دي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکــي دې دګل پاچــا ((الفت)) په اړه مقاله چمتو او پــه بله ورځ دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد اتل، غازي محمد جان خان وردگ

زموږ مېړنۍ خاوره د نوميالیو مشرانو، مجاهدينو، پوهانو، ليکوالو او شاعرانو زانگو ده. بې شمېره مشــران، مجاهديــن او اتلان يــې په خپلې غېږ کې روزلي دي. هر يوه پــر خپل مهال خپلو خلکو او خــاورې ته نــه هېريدونکي خدمتونه کړي او خپل نومونه يې تلپاتــې کړي دي. د هغوی پېژندل زموږ د هر يوه افغان دنده ده. موږ ته ښــايي د هغوی کارنامې يادې وســاتو او وياړ پرې وکړو. غازي محمدجان خان وردگ د نوموړو ملي اتلانو له ډلې څخه يو ملي اتل دی. نوموړي له غليم څخه د هېواد په آزادولو کې ســتر رول لوبولی دی. له همدې امله يې نوم زموږ د هېواد د تاريخ په زرينو پاڼو کې ليکل شوی دی.

په دغه لوست کې د غازي محمدجان خان وردگ لنډه پېژندنه کوو.

محمدجان خان وردگ ولې د ملي غازيانو او اتلانو په ډله کې گڼل کېږي؟

محمــد جان خان وردگ د غازي ســيدال خــان زوی دی او د وردگو ولايت د جغتو ولســوالی په بيدمشــک کلي کې زېږېدلی دی. محمد جان خان وردگ د ځوانۍ پر مهال د امير شــېرعلي خان په لښکرو کې شامل شو. په پوځي خدمت، نظامي دسپلين، توپ استعمالولو او نښې ويشتلو کې د ورتيا او مهارت له امله د جنرالۍ رتبې ته ورسېد.

کلــه چې انگريزانو د خيبر له لارې پر افغانســتان يرغل وکړ، قومونــو او قبايلو له جمرود څخه تر ډکــې پورې د غازي محمد جان خان تر مشــرۍ لاندې ســخته جگړه وکــړه. هغه مهال چې امير محمديعقوب خان په گندمک کې د فرنگيانو د برچې تر څوکې لاندې دگندمک تړون لاسليک کړ، محمد جان خان په ډکه کې په جگړه بوخت و، دربار ته راغی او له نوموړي لوظنامې سره يې خپل مخالفت ښکاره کړ. د سيمې خلک يې جهاد ته راوبلل. د سيمې خلک پرې راغونډ شول، د وردگو لښکرې چې لا له وړاندې تيارې وې، د شلگر، کټواز او نورو سيمو له غازيانو سره يو ځای شــوې او پر انگريزانو د بريد لپاره د وردگو د خوات او شــنيز په لارو کابل ته روان شــول. د خوات په لنگر نومې سيمه کې ورسره د غازي عبدالغفور اخندزاده تر مشرۍ لاندې يو شمېر مجاهدين

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوځای شــول. کله چې د ۱۸۷۹ کال د مې په مياشــت کې انګريزان کابل ته ننوتل، محمد جان خان وردګ له يوه ټولي عسکرو سره د کوهستان له لارې راغی او په آسمايي غره کې يې پر انګريزانو بريد وکړ. له دې وروســته جرنيل محمدجان خان په غازي محمد جان خان وردګ ونومول شــو. د جنګياليو د کمبنســت له امله بېرته وردګو ته ســتون شــو. هلته يې له ملي او مذهبي مشرانو سره سلا مشورې وکړې. د يوه لوی لښکر له تيارولو وروسته د ۱۲۵۷ لمريز کال د ليندۍ په مياشت کې کابل ته راغی او پر انګريزانو يې بريد وکړ او سخته ماتې يې ورکړه. د ملي مبارزينو بريدونه هومره ژور او کاري وو چې بې شمېره انګريزان يې تر خاورو لاندې کړل.د کابل په قلعه قاضي کې د محمد جان خان په مشــرۍ بريد د دغو ســترو نظامي خوځښتونو يوه لويه بېلګه ده چې وايي انګريزانو د تېښتې لاره ورکه کړې وه. د انګريزانو د ځواکونو مشر، رابرټس هر ځای له غازي محمد جان خان او وزير محمد اکبر خان څخه سر ټکولی دی.

پــر هېواد د انګريزي ښــکېلاک د دويــم يرغل پر مهال غازي محمد جان خــان وردګ د خلکو او ولســونو پــه يوکولو وکړای شــول، د وردګو، غزني او کابل په ســيمو کې بهرنيــو يرغلګرو ته غاښ ماتوونکې ماتې ورکړي.

لــه محمدجان خان وردګ ســره د خپل ځان او خپلې کورنۍ غــم نه و، بلکې د ټول ولس او خپل هېــواد افغانســتان غم ورســره و. هغه ته څرګنــده وه چې د هېواد ننګ، ناموس، عزت، شــرف او خپلواکــي د ټولــو افغانانو پر يووالي او يوموټي توب ســاتل کېږي، لــه دې امله يې د ملي يووالي او د ولسونو د وحدت پر اړتيا ټينګار کاوه.

غازي محمد جان خان د ۱۲۱۳-۱۲۵۸ لمريز کلونو تر منځ ژوند کړی او د افغانستان په سياسي تاريخ کې يې پياوړی رول لوبولی دی.

غازي محمدجان خان وردګ په همدې لار کې د شهادت لوړ مقام ته رسېدلی دی. اروا دې ښاده وي.

فعاليت

زده کوونکي دې د هېواد د خپلواکۍ د لارې د ملي مجاهدينو او اتلانو د سرښندنو په اړه په خپلو کې خبرې وکړي.

ارزونه

۱ - ستاسو په اند غازي محمد جان خان وردګ ولې د ګندمک له تړون سره مخالفت وکړ؟

۲ - انګريزانو څو وارې پر افغانستان بريد کړی او غازي محمدجان خان د کومې جګړې اتل ګڼل کېږي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د هېواد د خپلواکۍ په ساتلو کې د ولس د يووالي د اهميت او اړتيا په اړه يوه مقاله وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ازادۍ او خپلواکۍ اهمیت

خپلواکي او آزادي د یوه ملت په برخلیك کې څه ونډه لري؟
خپلواك ولسونه په نړۍ کې کوم دریځ لري؟
په دې لوست کې به د نورو معلوماتو تر څنګ د پورته پوښتنو ځواب لاسته راوړو.

آزادي او خپلواکـــي د الله ﷻ لـــه ســترو نعمتونو څخه ګڼل کېږي. خپلواکـــي دې ته وايي چې د یو هېواد اوســېدونکي خپل ټول سیاســي، اقتصادي او فرهنګي فعالیتونه د بهرنیانو له لاسوهنې پرته د خپل هېواد د ملي ګټو، د ځمکې د بشــپړتیا، ترقۍ او پرمختګ د ســوکالۍ او نیکمرغۍ په پام کې نیولو سرته ورسوي.
د افغانستان آزادۍ خوښوونکي خلك د تاریخ په اوږدو کې د ظلم، استبداد، استعمار او تېري پر وړاندې جهاد او مقابله کړې ده او د هېواد له آزادۍ او خپلواکۍ څخه یې د سر او مال په بیه ساتنه کړې ده. څرګنده بېلګه یې د مقدوني ســکندر، چنګېز، مغولو، انګرېزانو او په دې وروســتیو کې زموږ پر هېواد د پخواني شــوروي اتحاد د ســره پوځ د یرغل پر وړاندې د افغانستان د خلکو مېړانه ده. افغانانو د اسلام د مبین دین د لارښــوونو په رڼا او د ملــي یووالــي او اسلامــي روحیې د ساتلو په برکت د پردیو تېري پر شا تمبولي او له خپلې خاورې څخه یې دفاع کړې ده.
د ولســونو نېکمرغي هغه مهال رامنځته کېدای شــي چې هېوادونه یې سیاسي او اقتصادي آزادي ولري؛ یعنې په سیاسي عمل او اقتصادي فعالیتونو کې آزاد وي او د خپلواکۍ او آزادۍ تر سیوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې خلك خپله نېكمرغي، ترقي او پرمختګ ترلاسه كړي.

د آزادۍ او خپلواكۍ لمانځل د هېواد شهيدانو، اتلانو او سربښندونكو ته درناوی دی، چې د هېواد لپاره يې خپل ګران ځانونه قرباني كړي او راتلونكو نسلونو ته يې ستره ډالۍ، يعنې آزادي او خپلواكي په ميراث پرې ايښې ده. موږ بايد د هغو د لاسته راوړنو اوبرياوو ساتنه وكړو.

فعاليت

زده كوونكي دې په ډلو وويشل شي. هره ډله دې د لاندې يوې موضوع په اړه خبرې وكړي او پايله دې خپلو ټولګيوالو ته ووايي.

ـ آزادي څه ته وايي؟

ـ آزادي د انسانانو او هېوادونو په ژوند انه كې څه ارزښت لري؟

ـ د هېواد له خپلواكۍ او آزادۍ څخه څرنګه ساتنه كېږي؟

ارزونه

۱. خپلواكي او آزادي د يوې ټولنې په اقتصادي پراختيا كې څه ونډه لري؟

۲. د سياسي او اقتصادي خپلواكۍ ترمنځ څه اړيكه ده؟

۳. د خپلواكۍ په ساتنه كې د افغانستان د خلكو د مېړانې بېلګې بيان كړئ؟

كورنۍ دنده

زده كوونكي دې د آزادۍ د اهميت او ارزښت په اړه يوه مقاله وليكي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينو کاريز

مېرمــن عينــو يوه پيــاوړې او غيرتمنه مېرمن وه چې د احمد شــاه بابا په عصر کــې يې په کندهار کې ژوند کاوه. د دې ښــځې په کړو وړو کې اســلامي ارزښــتونه او افغاني غيرت ګډ شوي و. زده کوونکي به په دغه لوست کې د مېرمن عينو د مېړانې، شهامت، او له هېواد سره د هغې د مينې او محبت په اړه معلومات تــر لاسه کړي.

د کندهار ښــار ته نــژدې يوکاريز دی چې د عينو کاريز نومېږي. عينو يــوه ننګيالۍ افغانه مېرمن وه چې د احمد شــاه بابا په عصرکې يې ژوند کاوه. کوم وخت چې احمد شــاه بابا د هندوستان په يوه سفر تله، نو د دې مېرمنې خاوند هم له هغه سره په عسکرو کې هغه لورې ته لاړ. کله چې افغانان له هغه ســفر څخه بېرته بريالي او فاتح را وګرځېدل، نو د کندهار ښــار ته نژدې دېره شول چې شپه تېره کړي او ســبا د ورځې په رڼا کې په ښــکاره شان او شوکت ښار ته ننوزي. د مېرمن عينو خاوند په دغه شپه په پټه خــپل کور ته لاړ. د کــور دروازه يې وټکوله. مېرمــن عينو دروازې ته ورغله او ويې پوښــتل څوک يې؟ ده ورته ځان وروپېژاند. مېرمن عينو بيا ورڅخه پوښــتنه وکړه چې څنګه راغلې؟ احمدشاه بابا څه شــو؟ لښکر مــو بــريالــی شــو؟

خاوند يې ورته وويل، که مو لښــکر بريالی شــوی نه وای، نو زه به هم تا ته ژوندی نه وای راغلی، لويه سوبه مو په نصيب شــوې ده... عينو بيا پوښتنه وکړه، نو ته ولې يوازې راغلې؟ نور لښکر څه شو؟ خاوند يې وويل، نور لښکر ښار ته نژدې د بابا په امر پروت دی، چې سبا د ورځې په رڼا کې ښــارته ننوزي. زه ســتا مينې ناقرار کړم او تر هغو د مخه راغلم، ژر دروازه راخلاصه کړه چې سره ووينــو. عينــو ورته وويل، تــه تر چا نازولی وې چې ملګري دې پرېښــودل او په پټه له ټولو څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه شـوې، ماته راغلې؟ آیا سـتا نورو ملګرو ښځې نه درلودې؟ که یې په سینو کې زړونه نه وو؟ دا ټول وو، خو هغو نه غوښـته چې داسـې یو کار وکړي... که سبا نورې پښتنې مېرمنې خبرې شي ماته به څه وايي؟ دا ډېر لوی پېغور دی. تا ته ور نه خـلاصوم، ځه لاړ شه! هغه مهال چې د احمد شـاه بابا ټول سـرتیري کورونو ته راستانه شـول، ته هم راتلای شې. د عینو خاوند د خپلې ننګیالی مېرمنې له پیغوره و شرمېد، بېرته لاړ، خو خیمې ته نژدې څوکیدارانو ونیوه او سبا ته یې د احمد شاه بابا مخې ته وروست، څوکیدار عرض وکړ چې دا سپاهي د شپې بې له اجازې کورته تللی و.
احمدشاه بابا پوښتنه ځنې وکړه، عسکر چې څه لیدلي او اورېدلي وو، ټول یې ورته وویل.
احمدشاه بابا د هغه د مېرمنې پر مېړانه او افغاني احساس باندې شاباسی ووایه او د هغې په درناوي یې د دې عـسکرګـناه هـم وبښله، مـېرمن عینو ته یې کاریز ورو یابښه چې تر اوسه پـورې د ((عینو کاریز)) په نامه مشهور دی، دا کاریز د کندهار ښار لمرخاته ته پروت دی.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي، یوه ډله دې د تاریخ په اوږدوکې د افغاني میرمنو او بله ډله دې د عینو د مېړانې او غیرت په اړه په خپل منځ کې خبرې اترې وکړي.

ارزونه

١- مېرمن عینو د افغانستان د کوم پاچا په عصر کې اوسېدله؟
٢- مېرمن عینو د خپل خاوند په وړاندې څرنګه دریځ غوره کړ؟
٣- احمد شاه بابا د عینو د هېواد پالنې د روحیې پر وړاندې څه غبرګون وښود؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د منابعو او د سیمې د مشرانو په مرسته له هیواد سره د مینې په اړه یوه مقاله ترتیب او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګي میراثونه

(ملي موزیم، ملي ارشیف او ملي ګالري)

پـه دغه لوســت کې به د ملي موزیم، ملي ارشــیف او ملــي ګالرۍ په اړه معلومـات پیدا کړو. په نوموړو ځایونو کې تاریخي آثار، ارزښـتناک خطي اسـناد او هنري آثار سـاتل کېږي او ننداريې ته وړاندې کېږي، چې زمــوږ د ټولنې د تېرو وختونو د سیاســي، اقتصــادي، فرهنګي، پوځي او ټولنیزو حالاتو بیانوونکــي دي. دغه راز دا تاریخي آثار د فرهنــګي میراثونو په نامه هم یاد شوي دي. له دې لوسـت څخه به پوه شــو چې دا توکي څېرته ساتل کېږي او موږ د هېواد پر وړاندې څه مسؤولیت لرو؟

۱ـ ملي موزیم، دلرغونو آثارو زېرمه تون

د تاریخي او ارزښتناکو آثارو او توکو د ساتنې لپاره ډېر مهم ځای موزیمونه دي چې په ورته حال کې خلک د هغوی په لیدلو په مســتقیمه توګه له ارزښــتناکو فرهنګي میراثونو سره آشنا کېږي. په ۱۹مه پېړۍ کې د لرغــونو آثارو د ســاتنې او ننداريې لپاره په نړۍ کې مــــوزیمـــــونه جوړ شول.

د کمیابو او ارزښتناکو شیانو له ساتنې سره د انسانانو ذاتي تمایل، علمي پرمختګونه، له ملي هــویت ســـره مینه او د لرغوني ژوندانه په ښه پېژندلو کې د دغو آثارو د ارزښت په اړه د خبرتیا زیاتوالی هغه دلایل دي چې دولتونو او حکومتونو په دې برخه کې پاملرنه کړې. له فرهنګي مرکزونو څخه یو هم د افغانستان ملي موزیم دی. ملي موزیم په ۱۲۹۸ لمریزکال کې جوړ شوی دی چې د هېواد د تاریخي آثارو د ساتلو مسؤولیت پر غاړه لري. دغه موزیم ته د کورنیو جګړو پر مهال ډېر زیانونه اوښتي او یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېر توکي يې له هېواد څخه بهر ته وړل شوي وو. د افغانستان ملي موزيم د نړۍ له بډايو موزيمونو څخه شمېرل کېږي او ډېر ارزښتناک تاريخي آثار لري. اوس د دغو آثاروګڼ شمېر د دولت په پاملرنه او د دوستو هېوادونو او نړيوالې ټولنې په مرسته بېرته هېواد ته راوړل شول. دغه راز د هغه ودانۍ هم د نړۍ د موزيمونو له معيارونو سره سم بېرته رغاول شوې ده. ملي موزيم د کابل ښار د دارالامان په سيمه کې موقعيت لري او د افغانستان له فرهنګي او تاريخي ودانيو څخه شمېرل کېږي.

۲_ ملي ارشيف

د خطي او چاپي ارزښتناکو آثارو د ساتلو ځای د ملي آرشيف په نامه يادېږي. د اسنادو د ساتلو لپاره ارشيف د جوړېدو تاريخ تر لرغونې وخت پورې رسېږي. له هغه وخته، چې انسان د خپل ژوندانه اړوند مسايل ثبت کړل، د ساتنو په فکر کې يې ولوېد. مسلمانانو په مختلفو پړاوونو کې د اسنادو د ساتلو لپاره ځايونه درلودل چې د خزينې په نامه يادېدل. په اروپا کې په منځينو پېړيو کې د دولتي سندونو او مدارکو د ساتلو لپاره آرشيفونه رامنځته شول. په ۱۷مه پېړۍ کې په اروپا کې د مهمو دولتي سندونو تنظيم دود شو او د هرې ورځې په تېرېدو سره د ملي آرشيفونو شمېر زيات شو.

په افغانستان کې ملي ارزښتناک آثار لکه فرمانونه، علمي، قلمي او نقش شوي او ميناتوري شوي علمي کتابونه او نور مهم سندونه په ملي آرشيف کې ساتل کېږي.

زموږ د هېواد ملي آرشيف په ۱۳۵۳لمريز کال کې جوړ شوی، د کابل ښار په سالنګ واټ کې موقعيت لری او د افغانستان د تاريخ او فرهنګ د څېړنې ښه منبع ګڼل کېږي.

ملي آرشيف

په ملي آرشيف کې لاندې سندونه ساتل کېږي:

- اقتصادي او ټولنيز سندونه، لکه په ځمکو، سوداګرۍ او صنعت پورې اړوند سندونه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- فرهنگـــي ســـندونه، لکـــه د علمي او فرهنگي مرکزونـــو په جوړولو پورې اړوند ســـندونه، خطي میناتوري شوي کتابونه،
- سیاسي سندونه، لکه فرمانونه او تړونونه،
- شخصي سندونه، لکه خاطرې او سفر نامې.

۳_ ملي ګالري، د هنري آثارو زېرمه تون

ګالري يوه فرانســـوي کلمه ده. په افغانســـتان کې هغه ځای ته ويل کېږي چې د نقاشـــۍ او میناتورۍ ارزښتناک کلاسیک او معاصر آثار پکې ساتل کېږي.
د موزيم تابلوګانې او نور نقاشـــي شـــوې آثار د څېړونکو د څېړنې لپاره ډېر زيات ارزښت لري. په هر حال لرغوني آثار چې په ملي موزيم، ملي ارشيف او ملي ګالرۍ کې ساتل کېږي، د ټولنې د سیاسي، اقتصادي او فرهنګي، پوځي او ټولنيزو حالاتو د درک لپاره د څېړونکو او تاريخپوهانو د مطالعې او څېړنې لپاره اصلي منبع بلل کېږي. ملي ګالري د کابل ښار په آسمايي واټ کې موقعيت لري.

د ملي ګالرۍ انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو کې د دې مطالبو په هکله خبرې اترې وکړي او پایله دې د ډلې استازی نورو ټولګیوالو ته ووايي.

- هغه آثار چې په ملي موزیم کې ساتل کېږي، بیان کړئ.
- هغه سندونه چې په ملي ارشیف کې ساتل کېږي، بیان کړئ.
- هغه آثار چې په ملي ګالرۍ کې ساتل کېږي، بیان کړئ.

ارزونه

۱. ولې هېوادونه موزیم لري؟
۲. ملي آرشیف ولې او څه وخت زموږ په هېواد کې جوړ شو؟
۳. آیا ملي ګالرۍ ته د هنري آثارو موزیم ویلای شو؟

کورنۍ دنده

هغه پخواني آثار او سندونه، چې زموږ ملي هویت څرګندوي، د خپلو ملګرو او دوستانو په مرسته ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد نومورکي خدمتګاران

کلــه چــې د هېواد د خپلواکــۍ په اړه خبرې اورئ، آیا دې ته مو پام کړی چې دغه خپلــواکــي په څومره بیه د چا د جهـــاد او سرښندنې له امله لاسته راغلې؟ کله چـــې د هېـــواد دننه سفرکوئ، آیا په ذهن کې مو ګرځېدلي چې د سړکونو جوړېدل د چا د خولو د تويېدو او نه ستړي کېدونکي کار پايله ده؟ کله چې د هېواد په کوم ګوټ کې ښـکلې ودانۍ وګورئ، کله مو د هغوکســانو په اړه فکــر کړی چې په جوړولو کې يې شــپه او ورځ زيار ګاللــی. کله چې له وېرې پرته په خپلو کورونو کې سوکاله ژوند کوئ، يا په ښوونځي کې زده کړه کوئ يا په ښارکې په آزاده توګه ګرځئ راګرځئ، آيا فکر موکړی چې دغه آرامي او امنيت چا ټينګ کړی؟ کله چې خواړه، مېوه يا سابه خورئ او خونـــد تـــرې اخلئ، آيا دې ته مو پام کړی چې د هغــو دکرلو، خړوبولو او د الله ﷻ د دغو نعمتونو د تيارولو زيار ګاللي او خولې يې توبې کړي دي؟ کله چې د ګران هېواد له ښارونو څخه په يوه پاک ښــار کې ګرځئ، آيا په ذهن کې مو ګرځېدلي چې دغه پاکي او ښــکلا د چا د کار محصول دی؟ کله چې د هېواد په يوه روغتون کې تاســې يا ستاســو له خپلوانو څخه د چا درملنه شــوې او روغ شــوی وي، آيا پام مو ورته کړی چې د ناروغانو د درملنې لپاره شــپه او ورځ څوک زيار باســي او د شپې ويښ پاتې کېږي؟

کوم کارونه چې پورته ونومول شــول، ټول د افغانســتان د زرګونو مخلصو او هېوادپالو بچيانو د نه ستړې کېدونکو هڅو پايلې دي چې په زړه سوي او ځان تېرېدنې د هېواد او هېوادوالو په چوپړ کې دي او په ټول وس هڅه کوي، د هېوادوالو د آرامۍ او سوکالۍ لپاره لاره هواره کړي.

د هېواد امنيت، آرامي او پرمختګ د دغو نومورکو خدمتګارانو له سرښندنو پرته لاسته نه راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لــه دې املــه پر ځای ده چې د هېواد د بچيانو د رښــتينو هڅو درناوی وکړو او د هغوی احســان او نيکۍ هېرې نه کړو.

هغه انســانان چې نورو ته خير رســوي، د شــمعې په څېر دي، په خپله ســوځي، خو چاپېريال رڼا کوي. دا راز خلک د ستاينې او درناوي وړ دي.

فعاليت

زده کوونکي دې د هغو هېوادوالو د کارونو په اړه په خپلو کې بحث وکړي چې په خپلې سرښندنې د نورو د ژغورنې لامل شوي دي. هغه کلينر چې د سالنګ په لويه لاره کې يې ځان د موټر تر ټاير لاندې کړ او شــهيد شــو، خو لســګونه نور هېوادوال يې له مرګ وژغورل، د دغو ځان تېرېدنو يوه بېلګه ده.

ارزونه

۱- د هېواد خپلواکي د کومو کسانو د ځان تېرېدنو محصول ده؟

۲- موږ د هېواد د نومورکو خادمانو په اړه څه مسووليت لرو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکــي دې د هغو ارزښــتمنو خدمتونو بېلګې په خپلو کتابچو کــې وليکي چې د هېواد په پرمختګ او پراختيا کې اغيز لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحمٰن پژواک

په دغه لوســت کې به د هېواد د یوه سیاســي، فرهنګي او ادبي شخصیت، عبدالرحمٰن پژواک په اړه معلومات ترلاســه کــړئ.

عبدالرحمٰن پژواک د افغانســتان د تاریخ، فرهنګ، ادب او سیاســت په ډګر کې یو ځلانده او لوی شــخصیت دی چې په ۱۲۹٦ لمریز کال کې یې د همېشــه بهار (ننګرهار) د ســره رود (سرخرود) ولسوالۍ د باغبانیو د کلي په یوې روڼ اندې کورنۍ کې نړۍ ته سترګې غړولې دي. پژواک تر ځلورم ټولګي پورې د خپل زېږېدلو په ځای کې زده کړه وکړه. ثانوي یا منځنۍ زده کړې یې د حبیبیې په لېسه کې په بریالیتوب سره پای ته ورسولې او وروسته یې د کابل پوهنتون د طب پوهنځي ته لاره پیداکړه. څرنګه چې د خپلې سلیقې او مینې پر خلاف په هغه پوهنځي کې شامل شوی و، دوه کاله وروسته یې خپلې زده کړې نیمګړې پرېښودې.

اروابناد عبدالرحمٰن پژواک خپل کاري ژوند د تاریخ په ټولنه کې د انګلیسي ژبې د ژباړونکي په توګه پیل کړ. د دغه کار ترڅنګ یې ادبي او هنري لیکنې هم کولې او وروسته یې د مطبوعاتو په مستقل ریاست کې کار وکړ. بیا د اصلاح ورځپاڼې د مسؤول مدیر په توګه وټاکل شو. وروسته د باختر آژانس مشر شو او د پښتو ټولنې ریاست افتخاري غړی شو. اروابناد پژواک په ۱۳۲٥ لمریز کال د ډیپلوماسۍ ډګر ته راغی او په ډېره لنډه موده کې یې استعداد او کاري توان ښکاره شو.

د ملګرو ملتونو په سازمان کې یې د افغانستان د دایمي استازي په توګه اوږده موده په مینه او مسوولیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار وکړ. د خپلې ژورې پوهې او تجربو پر بنسټ پر مهمو دندو وګومارل شو. له هغې جملې څخه د ملګرو ملتونو پر منشور د بیاکتنې د کمیسون، د بشري حقونو د کمیسون، د ملګرو ملـــــتونو د ټولنې عمـــومي غونډې مشري او د نامیبیا لپاره د ملګـــرو مـــــلتونو د ځانګـــړي استازي دندې یادولای شو. په نړیواله کچه د ملګرو ملتونو د سازمانونو، لکه یونسکو، بشري حقونو او یونیسف کې د افغانستان د غړیتوب د ترلاسه کولو او په نړیوال ډګر کې د بشر د حقونو له اعلامیې سره د افغانستان د پیوستون په اړه د هغه هلې ځلې د ستاینې وړ دي.

د ملګرو ملتونو په سازمان کې د شته اسنادو پر بنسټ، پژواک د مـــــلګرو ملتونو د برخلیـــک ټاکلو د حق ورکولو د طرحې نوښتګر هم بلل شوی چې((خپل - واک)) هم ورته ویل کېږي. په بله وینا د ((خپل - واک)) حق د پژواک تر هڅو وړاندې یوازې د یوه سیاسي اصل په توګه پېژندل کېده، خو د هغه د هڅو په پایله کې د ملګرو ملتونو په منشور کې د ملتونو د مسلم حق په توګه ثبت شو.

پـــژواک په ۱۳۵۲_۱۳۵٦ لمریز کلونو کې په هند کې د افغانســـتان د سـفیر په توګــه دنده لرله. له ۱۳۵۷ لمریز خـــــونړۍ کودتاه وروستــــــه لــه رسمي دندو ګــوښه شـــــو او د خــپلې هېوادنۍ مـــینې پر بنســـــټ یې د ((انجمن حقوق بشر افغانستان)) تر نامه لاندې پټ سازمان جوړ کړ. پژواک په ۱۳٦۱ لمریز کې امریکا ته لاړ او په ۱۳۷۱ لمریز کال کې بېرته پېښور ته راغی.

له اروابناد پژواک څخه لاندې چاپ شوي آثار پاتې دي:

کلمه داره روپی، آریانا، افسانه هاې مردم افغانستان کهن، پشتونستان، پیشوا، باغبان، ګلهای اندیشه، بانـوی بلـخ، الماس ناشـکن، آواره ،ګلهای کوهي، افســانه های مردم، حدیث خـون، میهن من، احساسات و عواطف یک زن، حوض خاص او نور.

په خواشینۍ چې د هېواد نوموړی شاعر، کیسه لیکونکی او ډیپلومات، عبدالرحمٰن پژواک د ۱۳۷٤ لمریز کال د جوزا په ۱۸مه د پنجشـنبې په ورځ (۱۹۹۰ زېږدیز کال) د هجرت په چاپېریال (پېښور) کې له نړۍ سترګې پټې کړې، جنازه یې افغانستان ته راوړل شوه او په خپلې پلرنۍ هدیره کې (د سره رود، د باغبانیو په کلي کې) خاورو ته وسپارل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي. یوه ډله دې د استاد عبدالرحمٰن پژواک د زده کړو، دویمه ډله دې د هغه د فرهنګي او ادبي او درېیمه ډله دې د هغه د سیاسی کارونو په اړه په خپلو کې خبرې وکړي او پایله دې په ټولګي کې بیان کړي.

ارزونه

۱- استاد عبدالرحمٰن پژواک د ملګروملتونو په سازمان کې کوم مهم کارونه وکړل؟

۲- د پژواک د ادبي او فرهنګی آثارو سرلیکونه ولیکئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د عبدالرحمٰن پژواک د شـخصیت پـه اړه یوه مقاله ولیکي او په ټولګي کې دې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد پرمختګ د هر افغان هیله ده

افغانان هېوادپال او سوله خوښوونکي خلك دي. خپل هېواد ورته ګران دی او د هغه د پرمختګ او پراختیا غوښتونکي دي. د هېواد پرمختګ د هر افغان د کوښښ، هڅې او زیار په واسطه په اقتصادي، سیاسي، اجتماعي او فرهنګي ډګرونو کې پرمختګ رامنځته کولای شي. زده کوونکي به په دغه لوست کې له پورتنیو مطلبونو سره آشنا شي.

الف - سیاسي برخه

د سیاسي برخې پراختیا د سیاسي نظام یوه مهمه برخه جوړوي چې د نظام د ټینګښت په برخه کې د ټولو په ګډه زیار پورې اړه لري. په دې برخه کې باید نظام داسې وده او پراختیا وکړي چې د هېواد هر افغان اوسېدونکی په خپل سیاسي نظام کې خپله ښېره وګوري. خپل ځان له هېواد څخه جلا و نه بولي او د هېواد په برخلیك کې ځان شریك وګڼي. د هېواد زیان خپل زیان او د هېواد پرمختګ خپل پرمختګ وګڼي. د هېواد ملي ګټو ته د خپلې لوړې هیلې په توګه فکر وکړي او د پراختیا په لاره کې یې خپل هېڅ ډول زیار ونه سپموي.

ب- اقتصادي برخه

زموږ ګران هېواد، افغانستان د طبیعي منابعو له پلوه ډېر بډای دی او د ستړې اقتصادي بډاینې درلودونکی دی چې د هېواد په اقتصادي پراختیا کې اساسي او ډېر مهم رول سرته رسوي. په دې برخه کې له طبیعي منابعو او اقتصادي زېرمو څخه دې کار اخیستل په داسې ډول سرته ورسېږي چې ملي ګټې، ملي اقتصاد او د عامو خلکو د ژوندانه د حالت بدلون د اقتصادي پروګرامونو په سر کې راشي. اقتصادي وده دې د افغاني ټولنې د ځانګړتیاوو له مخې په پام کې ونیول شي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر افغان یې له ګټو څخه برخمن شي، د هېواد د اقتصادي پراختیا په لاره کې ځان مسوول وبولي او احســـاس او باور تر لاســـه کړي چې د هېواد اقتصادي پراختیا د هغو د مټو په زور او همت ســـره امکان لري.

ج - ټولنیزه او فرهنګي برخه

ټولنیــزه او فرهنګــي پراختیا د یوه هېواد په پراختیا کې مهم او بنســـټیز رول لري. تر هغه چې د یوې ټولنې اوســـېدونکي له ذهني او فکري پلوه بدلون و نه مومي او ځان د خپل ولس او هېواد خښتن او خدمتــګار و نــه بولي، ټولنیــز او فرهنګي پراختیا امــکان نه لري. د ټولو قومونو اوســـېدونکي، افغانستان خپل ستر کور بولي او په وده او پرمختګ کې یې ونډه اخلي. افغانستان د تاریخ په اوږدو کې د بېلا بېلو بشــري تمدنونو او فرهنګونو د امتزاج او یو ځای کېدو مرکز پاتې شــوی چې د دې ســیمي خلکو د هغو په وده، پراختیا او خپرېدو کې ارزښــتناک او مهم رول ســرته رســولی دی. د افغانستان حکومت او دولت دنده لري، هغه فرهنګي ارزښتونه چې له پخوا څخه موږ ته په میراث پاتې شوي، وساتي او د پراختیا په لاره کې یې هڅه وکړي.
د هېواد پرمختګ ته پاملرنه او په دغه ډګر کې کار کول، د یوه هېوادپال انسان له خویونو څخه دي.

فعالیت

زده کوونکــي دې په ډلو ووېشــل شــي، یوه ډلــه دې د اقتصادي پراختیا په هکلــه او بله ډله دې د پراختیا د لاملونو په اړه خبرې وکړي او پایله دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

ارزونه

۱. سیاسي پراختیا څه مفهوم لري؟
۲. اقتصادي پراختیا روښانه کړئ.
۳. فرهنګي او ټولنیزه پراختیا بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکــي دې د افغانســتان د پراختیا په هکلــه یوه مقاله ترتیب او په بلــه ورځ دې ټولګي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غازي مير مسجدي خان

زموږ خاوره تل د نړۍ د سترو زبرځواکونو او ګاونډیو تر بریدونو او یرغلونو لاندې راغلې ده. هره پلا یرغلګر د دغه خپلواکۍ غوښتونکي ولس له غاښن ماتوونکو ځوابونو سره مخ شوي.

د ملي اتلانو نومیالیتوب او زړورتیا چې د پردیو پوځونو پر وړاندې په مبارزه کې ننداري ته وړاندې شوې، د افغانســتان د ټولو ســوله خوښــوونکو ولســونو د مینې او ملاتړ لامل ګرځېدلې ده. د حق د دې لارې د اتلانو نومونه خلکو په خپلو زړونو کې ژوندي ساتلي او د راتلونکو نسلونو د ویاړ او افتخار نښه بلل کېږي.

میرمســجدي خــان د دغــو ملــي اتلانو له ډلې څخــه یو اتل دی چــې د هغه او نــورو ملي اتلانو سرښندنې له انګریزانو څخه زموږ د هېواد د خپلواکۍ او استقلال د لاسته راوړلو لامل شوي دي.

د ملي اتلانو د ژوند لیک او اتلولیو یادول موږ ته څه را یادوي؟

میرمسجدي خان د کاپیسا ولایت د کوهستان په ولسوالۍ کې نړۍ ته سترګې غړولې او همهلته لوی شوی دی. د میرمسجدي خان کورنۍ د کوهستان له خواجه ګانو څخه شمېرل کېږي، چې د نسب لړۍ یې د اسلام لومړي خلیفه ته رسېږي.

زموږ پر خاوره د انګلیســانو د لومړي یرغل پر مهال مســجدي خان په کوهســتان کې و. په ۱۲۵۶ هجري کال (۱۲۱۹ هـ ش، ۱۸٤۰ میلادی) میرمسجدی خان او سلطان محمدخان د هېواد د ملي مجاهدینو په مشرۍ امیر دوست محمدخان ته چې په دغه مهال یې په تاشقرغان کې استوګنه درلوده، لیک واستاوه. د کوهستان ملي مجاهدین چمتو دي د انګلیسانو پر وړاندې د خپل ژوند تر وروستۍ سلګۍ پورې وجنګېږي او جهاد ته دوام ورکړي. امیر ته یې کوهستان ته د راتګ بلنه ورکړه.

دا هغه مهال و چې امیردوست محمدخان د سرتېرو له کمښت څخه اندېښمن و. د دې بلنې له امله ډېر خوشال شو او د کابل په لور وخوځېد. میرمسجدي خان په ډېر اخلاص د هغه هرکلی وکړ او خپل کور ته یې بوتلو. کله چې د انګلیســانو اســتازی، مکناټن ســیمې ته د امیر له بېرته راتګ او په کوهستان کې د هغه له استوګنې خبر شو، میرمسجدي خان ته یې یو لیک واستاوه او د امیر دوست محمد خان د ســپارلو په وړاندې یې ورته د ډېرو انعامونو او مکافاتو وړاندیز وکړ او ورته یې ولیکل چې که هغه تسلیم نه کړي، نو کلا به یې ورته په توپونو والوزوي او دی به له زیان سره مخامخ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمسجدي خان د انګلیسانو دغه وړاندیز ونه مانه او نه یې له ګواښ څخه وډارېده، بلکې تر پخوا یې زیات خپلو مبارزو ته دوام ورکړ. انګلیسـانو یو ځل بیا هغه او د سـیمې نورو مشرانو ته لیکونه واسـتول او د جګړې د نه کولو غوښـتنه یې وکړه. انګلیسان دا پلا هم د مسجدي خان له جګړې او مقاومت سره مخامخ شول.

میرمسجدي خان د عمر تر پایه پورې د انګلیسانو پر وړاندې خپل جهاد ته دوام ورکړ او د هغوی هېڅ راز انعامونو او مکافاتو ته تسلیم نشو.

د انګلیسـانو او ملي مبارزینو لومړۍ جګړه د پروان ولایت په تتم دره کې د علیخان کلا شـاوخوا ونښـته. انګلیسـان وایي، په دې جګړه کې د هغوی توپونو ته ډېر زیان ورسېد او د ادوارډ سانول په نامه یو کپتان یې هم په دې جګړه کې ووژل شـو. وروسـته د ۱۸۴۰ کال د اکتوبر په ۱۲ چاریکارو ته څېرمه د میرمسـجدي کلا شـاوخوا د انګلیسانو او ملي مبارزینو ترمنځ یوه بله جګړه پیل شوه. میرمسجدي د نورو ملي مبارزینو په ملګرتیا پر انګلیسانو یرغل وکړ او سخته ماته یې ورکړه. په دې جګړه کې سـپه سـالار کاټن او رابرت ووژل شـول او ډېر پوځي تجهیزات د ملي مبارزینو لاسونو ته ورغلل.

میرمسـجدي خـان پیاوړی جنګیالی و. هغه پر هېواد او خپلواکۍ میـن و. هېڅ راز تمې او ډار له انګلیسانو سره د هغه د دښمنۍ مخه ونه نیولای شوه.

د دې زړور شـخص مجاهدتونـه او د پیرنګیانـو په وړاندې د کوهسـتان، کوهدامـن او نجراب د اوسـېدونکو په پاڅون او پاچاهۍ ته د امیردوسـت محمد خان په بېرته ورستنولو کې د هغه زیار او هڅه له هېواد سره د هغه مینه او علاقه څرګندوي. همغسې چې د هغه او د هغه د ملګرو زړورتیا ملي حماسه جوړه کړه، پر ځای به وي چې هغه د نومیالیو ملي اتلانو په ډله کې وشمېرو.

میرمسـجدي خـان غـازي د ۱۸۴۱ کال د نومبر په ۲۶ (۱۲۵۷ کال د شـوال ۱۱) له تپې کېدو وروسته وفات او د چاریکارو په ده قاضي کې خاورو ته وسپارل شو.

فعالیت

زده کوونکي دې د یرغلګرو په وړاندې د ملي مجاهدینو د مبارزو په اړه په خپلو کې خبرې اترې وکړي.

ارزونه

۱ - ولې افغانان د نورو ولسونو په پرتله پر خپل هېواد د پردیو له تېري سره حساسیت لري؟
۲ - میرمسجدي خان ولې د انګلیسانو د انعام او مکافاتو بلنه ونه منله؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د میرمسجدي خان د مېړانې او مبارزو په اړه یوه مقاله ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هیواد ځینې پوهنپال واکمنان

له پوهې ســره مینه او بشــري تمدن ته خدمت ښه انساني صفت ګڼل کېږي. د بشر په تاریخ کې په ټولیزه توګه او د اســلامي تمدن په تاریخ کې داســې مشران تېر شــوي چې د پوهې په خپرولو او د پوهانو په پاللو او ستایلو کې یې ډېرې هڅې کړې او ښه نوم یې پرېښی دی.
په دغه لوست کې د افغانستان دوه مشهورې تاریخي څېرې درپېژنو.

سلطان محمود غزنوي

سلطان محمود د سبکتګین زوی و چې په غزنوي مشهور دی، د نړۍ له مشهورو پاچاهانو څخه ګڼل کېږي. هغه په ۳۶۲ هـ.ق کال نړۍ ته سترګې پرانستې او په ٤۲۱ هـ.ق کې وفات شوی دی.
ســلطان محمود غزنوي د پاچهۍ پر تخت له کښېناســتو ســره ســم ورو ورو د خپلې خاورې لمن پراخه کړه او په نسبتاً لنډ وخت کې و توانېد لوی حکومت جــوړ کړي، چې بریدونه یې د هند د نیمې وچې تر زړه او منځنۍ آسیا او د هغه مهال فارس پورې رسېدلي وو.

سلطان محمود غزنوي

ســلطان محمود یــوازې د خپل وخت لــوی فاتح او تکړه سرلښکر نه و، بلکې له پوهې او ادب سره یې هم ډېره مینه لرله او په دغه لارکې یې بشــري فرهنګ ته لوی خدمتونه کړي دي.
غزنــي د ســلطان محمود پلازمېنــه، د دغه مدبــر او علم پالونکي پاچــا په حکومت کې په یو مهــم فرهنګي مرکز او د علم او ادب په زانګو بدل شــوی و. د غزني ښــار هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهـال لويې ودانۍ، ويالې، بازارونه، باغونـه، جوماتونه او علمي مرکزونه لرل. ابوريحان البيروني، ابوالفضل بيهقي، ابو سـعيد گرديزي، خواجه احمد بن حسـن ميمندي، ابونصرمشکان غزنوي، عنصري بلخي، فرخي سيسـتاني، ابوالقاسم فردوسـي او نور پوهان او لوی اديبان، چې هر يو يې د خپـل وخت د علم او ادب په ډگرکې مشـهور وو، ددغـه علم او ادب پالونکې پاچا په زمانه کې اوسېدل.

سـلطان محمود غزنوي د اسـلام او افغانستان له وياړونو څخه يو وياړ دی او د علم په ډگر کې به د هغه خدمتونه هېڅکله هېر نشي.

علي شېرنوايي

علـي شـېرنوايي زمـوږ د هېواد له نوميالـيو وزيرانو او علمـي او ادبي شـخصيتونو څخه و. علي شـېرنوايي پـه ۸٤٤ هــ.ق. کال په هرات کـې، چې د تيموريانـو پلازمېنه او د علـم او تمدن له مهمومرکزونو څخه و، نړۍ ته سترگې پرانستې او په ۹۰٦ هـ. ق کې وفات شو.

علـي شـېرنوايي له هماغه وړوکتوبه د علم او ادب زده کړې تـه مخه کړه او د خپل وخت له نامتو استادانو څخه يې علوم زده کړل.

کله چې سـلطان حسـين بايقرا په ۸۷۳ هـ. ق کې پاچا شو، علي شېرنوايي يې خپل وزير وټاکه. نوايي سربېره پردې چې يو باتدبيره وزير و، د هېواد په چارو کې له پاچا سره مرسته کوله. د علم او پوهې په خپرولو او د مدرسـو او علمي مرکزونو په جوړو لو کې يې ارزښـتناک او نه هېرېدونکي خدمتونه کړي دي.

نوايـي پـه خپله ليکوال او شـاعر و، د عالمانو او اديبانو درناوی به يـې کاوه او د علم د خاوندانو په خدمت کې يې له هېڅ کاره مخ نه اړاوه.

امير علي شير نوايي

د هـرات د تيموري پاچهانو د علم پالنې او علي شـېرنوايي د علمـي خدمتونو په پايله کې، په ټول هېواد او په تېره بيا په هرات کې علمي او ادبي فضا او چاپېريال رامنځته شو چې د علم او ادب د سمسـورتيا او پراختيا او د تأليف او څېړنې او ابتکار د زمينو د رامنځته کېدو سبب شو. له هغو مدرسو څخه چې د دغه علم پالونکي وزير په نوښت جوړې شوې، د اخلاصيه، شـقائيه، خسـرويه او نظاميه مدرسې يادولای شو.

د علي شير نوايي بل مهم کار د مدرسو او علـمي مرکزونو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکو او پوهانو لپاره د اوقافـــو د تخصیص (پیســو) دېرول وو. د دغو مرکزونو ملي عواید د علمي مرکزونو په جوړولو او د زده کوونکو او اســتادانو په لګښــتونوکې لګېدل. که د یوه هېواد چارواکـي لــه پوهې ســره مینه ولري او دعلم او پوهــې د خاوندانو درناوی وکــړي او د زده کړو او څېړنو زمینه برابره کړي، په بشپړ باور ویلای شو چې د ناپوهۍ تیارې به له منځه لاړې او هېواد به پرمختګ وکړي.
د علم پالنه او د پوهانو درناوی د هېواد پالنې له نښو څخه دي.

فعالیت

زده کوونکــي دې د غزنویانــو او تېموریانــو په زمانه کــې په غزني او هرات کــې د علم او تمدن د پرمختګ په اړه په خپلو کې خبرې وکړي.

ارزونه

١- سلطان محمود غزنوي څوک و؟
٢- د سلطان محمود غزنوي د وخت دځینو پوهانو او ادیبانو نومونه واخلئ.
٣- علي شېرنوایي څوک و؟
٤- د پوهې او ادب په ډګر کې د علي شېرنوایي خدمتونه کوم دي؟
٥- د واکمن له خوا دعلم پالنه د هېواد په وده او پرمختګ کې څومره اهمیت لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د هرات او غزني د فرهنګي ارزښت په اړه مقالې ولیکي چې له لسو کرښو څخه لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زغم او د یو بل منل

انســان ټولنیز موجود دی، له نورو انسانانو پرته په ګوښي ډول ژوند نشي کولای. ټولنیز ژوند شرایط، غوښتنې او آداب لري چې د هغو له رعایت پرته ژوند ستونزمن کېږي. د ټولنیز ژوند له غوښتنو څخه یو هم زغم او یو د بل منل دي. په دغه لـوست کې به په دې اړه ګټور مطالب زده کړو.

زغم د ښو او انساني فضیلتونو له جملې څخه دی. څوک چې د نورو پر وړاندی له زغم څخه کار اخلي، خپل ځان او نور له ستونزو څخه ساتي.

زغـم پـه حقیقـت کې یو ډول صبـر دی چې زغم لرونکی انســان یـې د نورو انســانانو د ژوند د نابرابـرو او ناســمو غیرګونونو پر وړاندې کوي. په دې معنا چې کلــه کله، یو څوک په قصدي او یا هم غیرقصدي توګه بې دلیله بل چاته مادي او یا معنوي زیان رســوي او د هغه د ناراحتی اســباب رامنځته کوي. که څه هم هغه څوک چې زیان یې لیدلی وي، حق لري قانوني مراجعو ته لاړ شي او هغــه څــوک چې تېری یې پرې کړی، د قانون منګولو ته وسـپاري او خپل حق لاســته راوړي، خوښه به دا وي چې، که زیان ډېرلوی نه وی، له زغمه کار واخلي او مقابل لوری د انتقام اخیستلو له قدرت سره سره وبښي.

د زغم او ځان تېربدنې بل اړخ دا دی چې په ځینو مواردو کې ډېر ځله انسان اړکېږي، چې له نورو ســره یو ځای ژوند وکړي او له داســې کســانو ســره تعامل وکړي چې د کړنې، عاداتو او سلیقې له پلوه له ده سره اختلاف لري. دغه حالت غوښتنه کوي چې انسان د ستونزو او جګړې او اړ و دوړ د نــه رامنځتــه کېدلو لپاره له صبر او ځان تېربدنې څخه کار واخلي. د ټولنې د ګډ ژوند او ســولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره، ځینې چارې وزغمي چې د هغه له ذوق، غوښتنې او شخصي عاداتو سره همغږې ونه لري.
زغم او ځان تېرېدنه دګډ ژوند له مهمو اړتیاوو او د هېوادپالنې له عناصر و څخه دي. ښه سړی تل دخپلو هېوادوالو پر وړاندی له زغم او ځان تېرېدنې څخه کار اخلي او هڅه کوي د ټولنې د خلکو ترمنځ د فتنې او اړ و دوړ، نښتې او جګړې د رامنځته کېدو زمینه له منځه یوسي.
په هغو هېوادونوکې چې د زغم او ځان تېرېدنې فرهنګ شته، په سوله او ورورۍ کې ژوند کوي، امنیت تأمین او سیاسی، ټولنیز، او اقتصادي ثبات واکمن وي. زموږ په دیني نصوصو کې که قرآن کریم دی او که نبوي حدیثونه، په وار وار په زغم، آسـانۍ او یو د بل په منلو ټینګار شـوی دی. د قرآنکریم او نبوي سـنتو له مخې یو ښــه مسـلمان باید د صبر، زغم، معنوي کرم او خیر غوښتنې ښه خویونه ولري.
بې له شکه د دغو خویونو لرل په ټولنه کې د صبر، ځان تېرېدنې او د زغم د فرهنګ د دود سبب کېږي او آرامي او ټولنیز ثبات رامنځته کېږي.

فعالیت

زده کوونکي دې په پنځه کسیزو ډلو ووېشل شي، بیا دې د زغم او یو بل ته د درناوي په اړه په خپلو کې خبرې وکړي.

ارزونه

۱-زغم او یوبل منل وګړي او ټولنه له کومو ستونزو ساتی؟
۲- ولې زغم تر غچ اخیستلو ښه دی؟
۳- زغم د هېواد پرامنیت او آرامۍ څه اغېز لري؟

کورنی دنده

زده کوونکي دې د زغم او یو بل ته د درناوي د ګټو په اړه یوه مقاله ولیکي چې تر لسـو کرښـو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویشتم لوست

د افغانستان جغرافیايي موقعیت او د هغه ارزښت

زموږ گران هېواد افغانستان د آسیا په زړه کې پروت او له ځانگـــړي ارزښت څخه برخمن دی.
آیا پوهېږئ چې افغانستان په شمال، سوېل، ختیځ او لــــوېدیځ کې له کومو هېوادونو ســـــره گډه پوله لري؟ دا هغه مطالــــب او مفاهیم دي چې په اړه به یې په دغه لوســـت کې معلومات ترلاســـه کړئ.

زموږ ښایســـته او گران هېواد، افغانســـتان د آســـیا په مرکز یا زړه کې پروت دی. شـــمال لور ته یې ازبکســـتان، تاجکســـتان او ترکمنســـتان، ختیځ او ســـوېل ختیځ لوري ته د پاکســـتان له اســـلامي جمهوریت سره د ډیورند تپل شوې کرښه په نښه شوې چې افغان ولس هغه په رسمیت نه پېژني، لوېدیـــځ تـــه یې ایران او شـــمال ختیځ لور ته یـــې د چین د خلق جمهوریت پروت دی. افغانســـتان (٦٥٢٠٠٠) کیلو متر مربع مساحت لري.

افغانستان د همدغه مهم جغرافیايي موقعیت له مخې د تاریخ په اوږدو کې له ځانگړي ستراتېژیک ارزښـــت څخه برخمن دی او د مرکزي آسیا، ســـوېلي آسیا او منځنۍ ختیځ ترمنځ د تمدنونو او د فرهنگونو د یو ځای کېدلو او جلا کېدلو د ســـیمې په توگه یې د ســـیمې د هېوادونو په اقتصادي، سیاسي ټولنیز او فرهنگي ژوند کې مهم رول لوبولی دی.

دغـــه مهم جغرافیايي موقعـــیت د دې سبب شـــوی، چې د نړۍ د لویو توسعه غوښتونکو، لکه داریوش، کوروش، مقدوني سکندر، چنگیز او مغولو پام ځانته راواړوي.

د افغانســـتان د اقتصادي ارزښـــت په اړه له دغه ځایه معلومات پیدا کولای شـــو، چې دغه هېواد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وریښمو د لویې سوداګریزې لارې په اوږدو کې پروت و، له منځنۍ آسیا نیولې د آسیا تر سویل، منځني ختیځ او اروپا پورې اوږده سیمه یې نیولې وه. همدا راز افغانستان په سیمه کې د سوداګریزو اړیکو د یو ځای کېدلو د سیمې په توګه مهم او بنسټیز رول لوبولی دی او د هندوستان د کونجي (کلی)، د تګلورې، ګذرګاه، لویې لارې په نومونو یاد شوی دی.

افغانستان د مهم جغرافیایي موقعیت له امله د لویو بشري تمدنونو، لکه زردشتي، بودایي، یونان - باختري او د اسلام د ودې، پرمختګ او پراختیا په لاره کې مهم رول لوبولی دی.

نن په افغانستان کې ډېر قومونه او توکمونه، لکه پښتانه، تاجک، ازبک، ترکمن، نورستاني، بلوچ، پشه یي، هزاره، عرب، ایماق، افشار او... یو د بل تر څنګ د ورونو په شان ژوند کوي او یو واحد ملت جوړوي.

د افغانستان رسمي ژبې، پښتو او دري دي. د افغانستان د خلکو دین اسلام دی. د افغانستان پرخلکو خپل هېواد ډېر ګران دی، مینه ورسره کوي او د هغه د ودې او پراختیا لپاره هاند او هڅه کوي.

فعالیت

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د افغانستان د جغرافیایي موقعیت او دویمه ډله دې د هغو د ارزښت په اړه خبرې وکړي.

ارزونه

۱. د افغانستان څلور خواوې بیان کړئ؟
۲. د افغانستان مساحت ووایئ.
۳. د وریښمو لاره له کوم ځایه پیل او تر کوم ځایه رسېدله؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د افغانستان د جغرافیایي موقعیت او د تمدنونو په وده او انکشاف کې د هغو د ونډې د ارزښت په اړه مطالب تیار او په ټولګي کې دې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شورى مقام او ګټې يې

شورى او مشوره د ټولنيز ژوند له مهمو اصولو څخه يو اصل دى. د توپيرونو د له منځه وړلو لپاره سمې پرېکړې ته رسېدل په ډېرو حالاتو کې مشورې ته اړتيا رامنځته کوي. په مهمو پېښو کې چې د خلکو او هېواد له برخليک سره تړاو لري، بايد د ولس رايې ته مراجعه وشي.

په دغه لوست کې به د شورى او د هغې د ارزښت په اړه معلومات ترلاسه کړو.

شــورى د اسلام په ســپېڅلي دين کې له ثابتو اصولو څخه يو اصل دى او د مشورې او د کارونو په اړه د نورو د نظر پوښــتلو په معنا ده. په اســلام کې د شــورى پر اهميت د ټينګار لپاره په قران کريم کې يو سورت د (شورٰى) په نوم راغلى دى.

د قرآن کريم د لارښــوونو پر بنســټ په کارونو کې مشوره کول د مؤمنانو له صفتونو څخه يو صفت دى. اسلام خپلو لارويانو ته امر کوي چې خپل کارونه د شورى له لارې پاى ته ورسوي. الله تعالى د مؤمنانو په اړه فرمايي: {وامرهم شــورى بينهم}، [ژباړه: يعني مؤمنان خپل کارونه د شــورى له لارې پاى ته ورسوي.]

د شــورى دايــره له کورنۍ پيلېــږي، په تدريجــي ډول پراخېږي او د ولس او حکومــت تر اړوندو موضوعاتو پورې رسېږي.

د کورنۍ غړي بايد د مشورې له لارې خپلې ستونزې هوارې کړي او د کلي او سيمې ستونزې بايد د کلي او خلکو د مشــورې له لارې حل شــي. په همدې توګه بايد د ولســوالۍ او ولايت د مهمو پرېکړو په اړه د خلکو نظر واخيســتل شــي. په مهمو او ملي برخليک جوړونکو مسايلو کې سمو او ګټورو پرېکړو ته د رسېدلو لاره يوازې د شورا او خلکو د رايې اخيستلو له لارې شونې وي.

د شورا د اصل پلي کول نه يوازې سمې او معقولې پرېکړې ته د رسېدلو لامل کېږي، بلکې په دغو پرېکړو کې د خلکو مرسته او ملاتړ هم ځانته جلبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید پوه شــو چې د شــورا په نشــتوالي کې د ټولو خلکو پر برخلیك د یوه ســړي نظر او اســتبداد حکومت کوي او د زور واکۍ، خپلســرۍ او ځینو خلکو د طغیان او ســرغړونې لاره هواریږي او ټولنه او هېواد د تباهۍ او ضعف په لور ځي.

هرڅومره چې په ټولنه کې د شــورا اصل ټینګ وي او په پلي کولو کې یې ډېرې هڅې وشــي، په هماغه کچه ولس او هېواد له ځواک، ټولنیز، سیاسي او اقتصادي ثبات څخه برخمن کېږي.

په ټولنه او کورنۍ کې یو آرام او نېکمرغه ژوند ته د رسېدو لپاره لازم دي په کور، دفتر، کلي او ښار او د دولت او د حکومت په چاروکې د شورا اصل په یو ټولیز فرهنګي اصل واړول شي.

له هر ډول اســتبداد ســره مبارزه او د شورا پر اسلامي او انساني اصل پابندي له هېواد او ولس سره د مینې معنا لري. په مختلفو ډګرونو کې د یوه پیاوړي او پر مختللي افغانستان د شتون لپاره په ټولو اړخونو کې د شورۍ د اصل پلي کېدل او په پام کې نیول لازم دي.

راځئ د شــورۍ عملي کول له کور، ښــوونځي او ټولګي څخه پیل کړو او خپلې ټولې پرېکړې د شورۍ له لارې ونیسو.

فعالیت

زده کوونکي دې په پنځه کســیزو ډلو ووېشــل شــي او د شورۍ د ګټو او د استبداد له زیانونو څخه دې یو لست جوړ کړي.

ارزونه

۱. شورۍ څه ته وایي؟
۲. د اسلام له نظره شورۍ څه اهمیت لري؟
۳. که شورۍ نه وي، د هغې پرځای څه شی واکمن کېږي؟
٤. ولې د شورۍ پر اصل ټینګار د هېواد په استقرار او ثبات کې رول لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د شورا او د هغې د ګټو په اړه یوه مقاله ولیکي چې تر لسو کرښو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګران هېواد د رښتينو خدمت کوونکو یاد

داکتر عبدالوکيل

محمود طرزی

آیا کله مو سوچ کړی، هغه پرمختګ چې په ګران هېواد کې يې ګورو، څنګه لاسته راغلی او چا د هغې په معنوي او مادي ودانولو کې ونډه اخيستې ده؟

په دغه لوست کې هڅه کوو د هېواد ځينې رښتيني او مخلص خدمت کوونکي زامن وپېژنو.

د هېوادونو پرمختګ داسې کار نه دی چې په څو کلونو کې سرته ورسېږي. د يوه هېواد معنوي او مادي ودانول ډېر وخت ته اړتيا لري او د څو نسلونو د پرله پسې هڅو پايله ده.

هېواد د يوه لوی کور په شان دی. دکور ټول غړي، لوی او واړه د هغه د ودانولو لپاره کار کوي. په پای کې د دغې ودانۍ قوت او ښايست د هغو کسانو د نه ستړي کېدونکو هڅو او زيار پايله ده چې د هغه په ودانولو کې يې ونډه اخيستې او د دغه لوی کور، يعنې هېواد د جوړوونکو حيثيت لري. هغوی هر يو په خپل وخت او د خپلې کاري وسې تر بريده زموږ د هېواد د سمسورتيا او پرمختګ لپاره کار کړی دی. چا د ښوونې او روزنې په برخه کې، چا د کرنې په برخه کې، چا علمي او ځېرنيز مهم کارونه سرته رسولي او د پوهنتونونو او لوړو زده کړو او علمي ځېړنو په برخه کې يې کار کړی، ځينو هم په نورو ډګرونو کې لکه دين، سياست، اقتصاد، ښار جوړولو، فرهنګ او داسې نورو برخو کې ښکاره او د پام وړ لاسته راوړنې لرلې دي.

د هېواد د دغو خدمت کوونکو ياد، د هغو د ارزښتمنو کارونو ستاينه، د هغوی د کارونو پر ارزښت پوهېدنه، هغوی ته زموږ د وفادارۍ او درناوي نښه ده. دغه کار زموږ د نننيو او سبانيو نسلونو له شرعي او ملي د ندو څخه دی.

په لاندې کرښو کې د بېلګې په توګه د هېواد هغه رښتيني خدمت کوونکي شخصيتونه په لنډه توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادوو چې هر يو يې په يوه تاکلې ډګر کې ولس ته ارزښتناك او د ستاينې وړ خدمت کړى دى.

علامه محمود طرزي

علامه محمود طرزى زموږ د هېواد له مهمو شـخصيتونو څخه دى چې د ژورناليزم او مطبوعاتو، بهرنيـو اړيکو، ډيلوماسـۍ او څېړنې په برخه کې يې نه هېرېدونکـې خدمتونه کړي دي. د بهرنيو چـارو د وزارت فعالول او د(سـراج الاخبار) د جريدې تاسـيس د علامه محمـود طرزي له ډېرو مهموکارونو څخه دي.

غلام محى الدين انيس

غـلام محـى الدين انيس زموږ د هېـواد د مطبوعاتو د ډګر مهم شـخصيت و چې د انيس د ملي ورځپاڼې تاسيس د هغه له مهمو کارونو څخه ګڼل کېږي.

مولوي عبدالغني

مولـوي عبدالغنـي، چـې د قلعۀ بلند مولـوى صاحب په نامه مشـهور و، زموږ د هېـواد له لوړو شـخصيتونو څخـه و. خپـل ژوند يې د شـرعي علومو په تدريـس کې تېر کـړى او د قلعۀ بلند د مشهورې مدرسې په جوړولو يې ډېر پوهان روزلي او ټولنې ته يې وړاندې کړي دي.

علي احمدخان پوپل

زموږ د هېواد له علم پالونکو شـخصيتونو څخه و چې د ښـوونې او روزنې وزارت د مسـووليت ترڅنګ يې د هېواد د پرمختيا او سمسورتيا لپاره بنسټيز کارونه سرته رسولي دي.

پوهاند عبدالحى حبيبي

پوهاند عبدالحى حبيبي زموږ د هېواد ستر شخصيت او يو پوه او پېژندل شوى څېړونکى دى چې د څېړنې او تاليف په برخه کې ډېر اثرونه لري او د هېواد علمي او فرهنګي خزانو د ښوولو په برخه کې يې ډېره موده کار کړى دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد عبدالرحیم نیازی

استاد عبدالرحیم نیازی زموږ د هېواد له نوابغو څخه و چې په خپلو علمي او ژورو وړاندوینو سره د افغانستان پروړاندې د وخت د شوروی اتحاد ناوړو نیتونو ته ځیر شوی و. د دغه ګواښ د مقابلې لپاره یې شــپه او ورځ علمي او فکري مبارزه وکړه. د اســلامي غورځنګ په جوړولو کې یې ډېره ونډه واخیســتله، چې وروســته یې زموږ پر هېواد د شوروي د ورانوونکي یرغل پروړاندې په مېړانه جهاد او مقابله وکړه.

دکتور عبدالوکیل

اروابناد دکتور عبدالوکیل زموږ د هېواد د کرنې د ډګر له مشهورو استادانو او متخصیصنو څخه و چې ټول ژوند یې په خپلو هڅو د افغانستان د کرنې په پراختیا کې تېر کړی دی.

دکتــور عبدالوکیــل د کابل پوهنتون د کرنې د پوهنځي رئیس او اســتاد او د کرنــې وزیر په توګه د افغانستان ولس ته بنسټیز او عملي خدمتونه کړي دي. دکتور عبدالوکیل د ژوند تر وروستۍ سلګۍ پورې او په ډېرو سختو شرایطو کې د خپل ملت ترڅنګ او د هېواد په چوپړ کې پاتې شو. له ټولو مادي امتیازاتو او آرام او هوســا ژوند څخه تېر شــو. له جسمي ناروغۍ سره سره یې کلو او بانډو ته تــګ راتګ کاوه او د غلو، دانو او ســابو د نوو تخمونو د دودولــو او نویو نیالګیو او مېوو په راوړلو کې یې له بزګرانو ســره مرســته کوله. د ډېرو ښو او ګټورو مېوو او سابو دودېدل چې نن په افغانستان کې دي، په تېره بیا زرد آلــو، منې او الوچې د دکتور عــبدالوکیل د نه ستړي کېدونکو هلو ځلو برکت دی چې د جاریه صدقې په توګه به د هغه لپاره پاتې وي.

د هېواد د ټولو ملي شخصیتونو او خدمتګارانو یادول په یو لوست کې ناشونی کار دی، له دې امله د هېواد د ځینو ربنتینو زامنو نومونه چې هر یوه په خپل وار د افغانستان د پرمختګ لپاره ارزښتناك خدمتونه کړي، د بېلګې په توګه یادوو:

عبدالهادي داوي، دکتور عبدالحکیم ضیایي، شهید انجنیر حبیب الرحمن، مولانا شــاه محمد رشــاد، مولانا خال محمد خسته، شهید مولوي حبیب الرحمن، پوهاند وفي الله سمیعي، مولانا محمد سلیم راغي، شهید سیف الدین نصرتیار، استاد مشعل هروي، استاد برشنا، عبدالله ملکیار، غلام محمد میمنګی، عبدالمجید زابلي، ، غلام محمد غبار، شــهید ډاکټر محمدعمر، مېرمن کبرا نورزایي، شــهید ســید اســمعیل بلخي، مولوي غلام نبي کاموي، غلام سرور ناشر، مولوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد ابراهيم کاموي، شهيد مولوی محمدشاه ارشاد، مولوي فضل من الله فضلي، فخرالمشايخ مياګل جان آغا، شمس المشايخ مجددي، شهيد منهاج الـدين ګهـيځ او د هېواد نور خدمتګاران.

کله چې په هېواد کې ګټور شـيان ګورو يا د مادي او معنوي پرمختګ کومه نښـه وينو او يا له کوم شـته نعمت څخه ګټه اخلو، بايد په ياد ولرو چې دغه ښېګڼې ټول زموږ د پلرونو او نيکونو د هاند او هڅو پايلې دي. موږ بايد د خپلو تېرو خدمتګارانو خدمتونه په ياد ولرو او د هغوی ښه کارونه د خپل ژوند تګلاره وګرځوو او د ښېګڼې دعا ورته وکړو.

ښـه او هېوادپال افغان کله هم د خپل هېواد رښـتيني خدمتګاران نه هېروي، ځکه د اسـلام دين مسلمان ته له هغو کسانو څخه چې له ده سره يې نيکي کړې، د منني په کولو امر کړی دی.

فعاليت

زده کوونکي دې له اړوند ښـار يا ولسـوالۍ او ولايت څخه د هېواد د رښـتينو او مخلصو خدمت کوونکو د نومونو لست جوړ او د هغوی ارزښتناک خدمتونه دې وليکي.

ارزونه

١. زموږ د هېواد پرمختګ د کومو کسانو د کار پايله ده؟
٢. د هېواد د رښتينو خادمانو د خدمتونو يادول د څه شي ښکارندوی ده؟
٣. د هېواد زړه سواندي خدمت کوونکي پر موږ څه حق لري؟
٤. د ګران هېواد د تاريخ د لسو تنو ملي شخصيتونو نومونه واخلئ.
٥. دکتور عبدالوکيل څوک و او د هېواد لپاره يې کوم خدمت کړی دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د هېواد د ځينو هېوادپالو شـخصيتونو په اړه يوه مقاله وليکي چې تر لسـو کرښو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي ورورګلوي

- ولې مسلمانان سره ورونه ګڼل کېږي؟
- د اسلامي ورورګلوی مفهوم څه شی دی؟
- له اسلامي امت سره د مسلمانانو تړاو څه معنا لري؟
- زموږ ګران هیواد د اسلامي امت په منځ کې کوم دریځ لري؟

په دغه لوست کې به پر نورو مطالبو سربېره د پورتنیو پوښتنو ځوابونه هم پیداکړو.

الله ﷻ ټول انسانان له یوه پلار او موره پیداکړي او د ټول بشریت اصل او نسب حضرت آدم او حضرت حوا علیهما السلام ته ورګرځي. قرآن کریم په دې اړه فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ {د حجرات سورة ۱۳ آیت}

"**ژباړه**: ای خلکو! موږ تاسو له یوه نر او ښځې پیداکړي یاست او تاسو مو قومونه او قبیلې ګرځولي یاست، ترڅو یو بل وپېژنئ. په رښتیا چې په تاسو کې خدای پاك ته هغه څوك نژدې دی چې ډېره تقوی ولري."

پر انساني اړیکو سربېره، بله ربېنه چې انسانان سره یوځای کوي، دیني ورورګلوي ده. اسلام د الهي ادیانو د وروستي دین په توګه په ټوله نړۍ کې خپل لارویان د ایمان او عقیدې پر بنسټ ورونه ګڼلي او له هغوی څخه یې یو موټی امت جوړ کړی دی.

قرآن کریم د مؤمنانو په اړه، چې له یو بل سره ورونه دي داسې فرمایلي: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

{الحجرات:۱۰} [ژباړه: په رښتیا چې مؤمنان سره ورونه دي.]
بل ځای الله جَلَّ جَلَالُهُ مسـلمانان سـره یو امت ګڼلی. ﴿إِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾ {الأنبياء: ۹۲} [ژباړه: په رښـتیا چې ستاسـو امت، واحد امت دی او زه ستاسـو رب یم، نو یوازې زما عـبادت وکړئ.]

اسـلامي ورورګلوي هماغه ژوندی ایماني روح او سـاده احساسـات او عواطـــف دي چـــې یو مسلـــمان یې د بل مسـلمان پـر وړاندې په زړه کې لـري. ددغه روح او احسـاس اغېزې په خیر غوښتنې، مرستې، ملاتړ، لاسنیوي، نصیحت او ګډو هڅو کې عیني انځور پیداکوي.

د اسـلامي ورورګلوۍ نورې پایلې د مسـلمانانو په منځ کې د قومي، نژادي، ژبنیو، سـیمه ییزو او ټولنیزو درېځونو د اختلافات له منځه تلل دي؛ ځکه د خلکو په منځ کې د لوړوالي معیار (تقوی) ده چې ټولې ښېګڼې او فضایل پکې نغښتې دي.

مسـلمان د خپل مسـلمان ورور په خوښـی، خوښ او په غم، غمجن کېږي. د افغانستان مسلمان ملت چـــې د اسـلام له هماغو لومړیو څخه پر دغه دین مشـرف شـوی او د اسلام په خپرېدو او اسـلامي تمدن ته یې په خدمت کې ډېرې سربښـندنې کړې، د اسلامي امت مهمه برخه جوړوي.
زموږ ملت تل د نړۍ د مسـلمانانو ترڅنګ ولاړ دی او ټینګ ملاتړ یې کوي، لکه د فلسـطین او د مسلمانانو د لومړۍ قبلې آزادي.

د اسلامي نړۍ د مهمو موضوعګانو د اوارولو لپاره د نړۍ له مسلمانانو سره زموږ د مسلمان ولس پیوسـتون یوه څرګنده بېلګه ده، چې د اسـلامي نړۍ له خاورې او مقدسـاتو څخه زموږ د ولس ملاتړ ګڼل کېږي.

افغانسـتان د اسـلامي امت په منځ کې ځانګړی دریځ لري او د اسـلامي هېوادونو د همکارۍ د سـازمان (O.I.C) د جوړښـت له پیله د دغه سازمان غړیتوب لري، ځکه دغه سازمان د اسلامي هېوادونو د یووالي او مرستو سمبول دی.

د مسـلمان شـخص د هېوادپالنې له غوښـتنو څخه یوه داده چې ځان د سـتر اسـلامي امت یوه برخه ګڼي. هر هېوادپال افغان د خپل ملت ترڅنګ له اسـلامي ملت سـره هم مینه لري او د ټولو مسلمانانو د خیر او پرمختګ لپاره هڅې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډيز

بې اتفاقي د مسلمانانو د کمزورۍ لامل کېږي. له همدې امله خدای پاک مسلمانان له اختلاف څخه منع کړي او فرمايي: ﴿واعتصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرقوا﴾ {آل عمران ۱۰۳} [ژباړه: د خدای پاک په رسۍ(قرآن کريم) منګولې ولګوئ او بې اتفاقي مه کوئ.]

حضرت محمدﷺ په يو حديث شريف کې فرمايي: [مثل المؤمنين في توادهم و تعاطفهم و تراحمهم كمثل الجسد الواحد اذا اشتكى منه عضو تداعى له ساير الجسد بالسهر و الحمى] ژباړه: مؤمنان په دوستۍ او مهربانۍ کې يو تر بله د يو تن په څېر دي، هرکله چې د تن يو غړی په رنځ اخته شي، د تن نور غړي ورسره په بې خوبۍ او تبه کې رنځېږي.

فعاليت

زده کوونکي دې د مضمون د استاد په مرسته په ډلو کې د مسلمانو ملتونو ترمنځ د وروروګلوۍ په اړه بحث وکړي.

ارزونه

۱- هغه ريښه چې مسلمانان سره يوځای کوي، کومه ده؟
۲- د اسلامي وروروګلوۍ عملي ګټې او موخې کومې دي؟
۳- يو مسلمان د اسلامي امت د قضاياوو پر وړاندې څه دنده لري؟

کورنۍ دنده

د وروروګلوۍ په اړه مقاله وليکئ چې تر لسو کرښو لږه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چاپېریال ساتنه

زده کوونکي به په دې لوست کې د استوګنې له چاپېریال، د استوګنې د چاپېریال له مهمو پدیدو او د استوګنې د چاپېریال له ساتنې سره او د هغو په ساتنه کې د انسانانو له ونډې سره آشنا شي.

د استوګنې چاپېریال د ځمکې هغه ټاکلې سیمه ده چې د انسانانو، الوتونکو او د وچې او اوبو د حیواناتو د ژوندانه د تېرولو لپاره یې مناسبه حیاتي زمینه برابره کړې ده.

د استوګنې په چاپېریال کې مهمې حیاتي پدیدې دا دي:

- د ژوندانه د دوام لپاره د یوې سیمې طبیعي موقیعت،
- د خاورې شتون،
- د تنفس لپاره د مناسب اکسیجن او هوا شته والی،
- د بېلابېلو حیواناتو شته والی،
- مطلوبه او مناسبه آب او هوا،

په طبیعت کې دغه ټولې پدیدې په متقابل ډول د ژوندانه په وده او پراختیا کې عمل کوي. انسانان د اشرف المخلوقات په توګه د دغه حیاتي سیستم په محور کې ځای لري او له هغه څخه د ګټې اخیستنې په څرنګوالي کې اساسي ونډه لري. له دې امله د انسان د استوګنې چاپېریال د ځمکې پر مخ د هر انسان لپاره د اوسېدو او روزنې اصلي ځای ګڼل کېږي، د مور په څېر یې هر یو په غېږ کې نیولی او په وده او روزنه کې یې ارزښتناکه ونډه لري. له دې امله د زېږېدو ځای او هغه چاپېریال ته درناوی چې انسان پکې ژوند کوي او له نعمتونو څخه یې ګټه اخلي، یوه اخلاقي او انساني وجیبه بلل کېږي. باید هر هېوادپال افغان د چاپیریال په ساتنه کې ځان مسؤول وګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ککړتیا څخه د استوګنې د چاپېریال پاکوالی په درېو اصلونو باندې ولاړ دی:

- له ککړتیا څخه د هوا پاك ساتل،
- د جاري اوبو او اوبلنو (مایع) عناصرو پاك ساتل،
- له ککړتیا او زیانمنو عناصرو څخه د خاورې پاك ساتل.

باید زیاته کړو چې زموږ د ژوندانه د تنفس او پایښت لپاره د اکسیجن ګاز او پاکه فضا یو مهم رکن جوړوي، له دې پرته ژوند له منځه ځي. اړینه ده چې د ځمکې هوا د سون د توکو، د ډېرو سکرو، پلاستیك، د ټیرونو او ربړونو د سوځولو له ککړو دودونو څخه ځان وساتو. ګلخانه يي ګازونه، لکه کاربن ډای اکسایډ، کاربن مونو اکسایډ، متان ګاز او نور زیان لرونکي ګازونه چې له ماشینونو او کارخانو څخه وځي او هغه ګازونه چې د خځلو له انبارونو څخه په ښارونو او کلیو کې رامنځته کېږي، باید له زیانونو څخه يې انسانان او ځاروي وساتو.

د هغو ګازونه مخه ونیول شي، چې د موټرو له ماشینونو او عراده جاتو څخه رامنځته کېږي او یا د خښتو له بټیو او حیواني محروقاتو څخه فضا ته داخلېږي، هوا ککړوي او د سیمې اوسېدونکي له ډول ډول ناروغیو سره مخامخوي.

هغه اوبه چې د هایدروجن او اکسیجن له ترکیب څخه جوړېږي او یوه حیاتي ماده ده، باید په مکروبونو ککړې نشي. باید د څښلو اوبه صحي وي چې په انساني او حیواني ټولنه کې د ناروغیو د خپرېدو مخنیوی وشي. د ژوندانه په دوام کې د حیاتي مادې په توګه مرسته وکړي. له دې امله اړینه ده چې جاري اوبه، د ځمکې لاندې اوبه او د ویالو او سیندونو اوبه ککړې نه کړو، پرته له دې د انسانانو او حیواناتو روغتیا ته زیان رسوي، د ناروغیو خپرېدل چټکوي او د کرنې تولیدات او د اوبو ژوي مسموم او اغېزمن کوي.

خاوره د استوګنې د چاپېریال یوه بله مهمه حیاتي ماده ده چې د انسانانو، حیواناتو او په ځنګلونو او دښتو کې د وحشي حیواناتو له ژوند سره مستقیماً اړیکې لري. حاصل ورکوونکې خاوره چې په هغو کې عضوي مواد ډېر وي، په کرنه کې د کرنې د تولیداتو لپاره مناسب چاپېریال رامنځته کوي. کوښښ باید وکړو چې خاورې له تېزابي کېدو څخه وساتو. هغه خاوره چې د سیلابونو بهېدو ته څېرمه وي، که چېرې د هغوی مخنیوی ونشي، نو کرنیزې ځمکې به له منځه لاړې شي.

له هېوادپالنې سره په تړاو ښایي د اوبو، خاورې او هوا ارزښت درك کړو او په مجموع کې د استوګنې خپل چاپېریال له طبیعي خطرونو او ککړتیا څخه وساتو چې له یوې خوا زموږ د استوګنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپېریـــال د ژوندانه لپاره ښـــه شـــي او له بلې خوا د یوه هېوادپال په توگــه د خپلې خاورې او هوا پر وړاندې خپل مسوولیت سرته ورسوو او درناوی یې وکړو.

فعالیت

زده کوونکې دې په دوو ډلو وویشـــل شي، لومړۍ ډله دې د استوگنې د چاپېریال په اړه څرگندونې وکړي او دویمه ډله دې د اســـتوگنې د چاپېریال د مهمو حیاتي پدیدو نومونه واخلي او پایله دې په ټولگي کې ووایي.

ارزونه

۱. خاوره د استوگنې په چاپېریال کې څه ونډه لري؟
۲. ځنگه د هېواد د ککړتیا مخنیوی وکړو؟
۳. د اوبو ککړتیا د انسانانو ژوندانه ته څه ډول زیانونه رسوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت پر وړاندې د خلکو د ندې

د حکومــت پــر وړاندې د خلکو دندې د ټولنې د ســوکالۍ او نېکمرغــۍ او د وګړو ګډو موخو ته د رسېدو لپاره له مرستې او کوښښ څخه عبارت دي. خلك او حکومت له يو بل سره متقابلې اړيکې لري. حکومت د خلکو له مرســتې پرته خپلې دندې او ماموريت په ســمه توګه سرته نشي رسولای او خلك هم د حکومت له مرستې پرته خپل سياسي، ټولنيز، اقتصــادي او فرهنګي ژوند په سمه تــوګه پر مخ نشي وړلای.

په دې لوست کې به د حکومت پر وړاندې د خلکو د دندو په اړه مطلب ولولو.

د نظام پر وړاندې د خلکو مهمې دندې په لاندې ډول دي:

١ . قانون ته درناوی: قوانينو ته درناوی په ټولنه کې د پرمختګ او امنيت لامل کېږي. قانون ته غاړه نه ايښودل بې نظمي رامنځته کوي چې په بېلا بېلو برخو کې د بېوزلۍ او وروسته پاتې والي سبب کېږي او زيان يې د ټولنې ټولو خلکو ته رسېږي. که په يوه هېواد کې سم حکومت وي، خو خلــك د قانون درناوی و نه کړي، هېڅ ډول بدلون، پرمختګ او اصلاحات به رامنځته نشي. په داسې دولت کې د کارونو سرته نه رسول او د قانون ماتول منځته راځي چې د خلکو خير او ګټه پکې نه وي.

٢ . له دولت څخه ملاتړ: د دولت پر وړاندې د خلکو يوه مهمه دنده د پرديو د توطيو، دسيسو او تېريو پر وړاندې د نظام ساتنه ده. که دښمن وغواړي زموږ د نظام د نسکورولو لپاره په توطيو او جګړو لاس پورې کړي، زموږ خلك د جګړې ډګر ته راوځي او په جهاد، سربښــندنو او شــهادت ســره له خپل حکومت او نظام څخه ساتنه کوي. د انګلستان پر وړاندې د افغانستان لومړۍ دويمه او درېيمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګړه، د شوروي اتحاد په وړاندې جهاد او دربدل د تېرې کوونکو په وړاندې زموږ د خلکو د هېواد ساتنې څرګندې بېلګې دي.

۳. له دولتي ارګانونو سره مرسته: هر دولتي ارګان د ملي ګټو د تأمین او ساتلو لپاره رامنځته کېږي او د ټولو خلـــکو په خدمت کې وي. پارلمان د قانون د ترتیب او تدوین دنده لري. بېلا بېل وزارتونــه د هېواد او خلکو د ترقۍ، پرمختګ او نېکمرغۍ ضامن وي. قضایي بنســټونه او ادارې د خلکو تر منځ اختلافونه او نښتې په عادلانه ډول حل او فصل کوي. پولیس کورنی امنیت تأمینوي. ملي اردو د هېواد د پولو دفاع او ساتنه کوي. د هېواد پر ټولو وګړو او بچیانو لازمه ده چې د خپل دولت له ادارو سره مرسته وکړي.

۴. له حکومــت څخه اقتصادي ملاتړ: د خلکو بله دنده له حکومت ســره له اقتصادي او مالي پلوه مرسته کول دي. حکومت د خلکو خدمتګار وي او د خپلو دندو د سرته رسولو لپاره مالي لګښــت ته اړتیا لري. د دغو اړتیاوو د پوره کولو لپاره پرعایداتو باندې مالیات ږدي؛ له دې امله ښــایي ټول خلک په رښتیني ډول مالیه ورکړي.

۵. په لګښت کې سپما: د خلکو یوه بله دنده په لګښت کې سپما ده. خلک باید د ډېرو اوبو، برېښنا، غوښې او نورو لومړنیو توکو په لګښت کې سپما وکړي. که چېرې د اوبو نل خلاص وي، باید بند شي، چې د زیاتو اوبو د له منځه تلو مخه ونیول شي. هغه ټولنه چې له اسراف څخه ځان ســاتي له حکومت ســره د غذایي توکو د تأمین او د نورو اړتیا وړ توکو مرســته کوي. د کور مېرمن چــې د غذایي توکو او نورو مصرفي توکو ســپما کوي په حقیقت کې د کــور او د هېواد له اقتصاد سره مرسته کوي.
د اسلام ستر پیغمــبر، حضرت محمدﷺ فرمایلي دي:((ما عال من اقتصد)) ژباړه: څوك چې په لګښت کې سپما کوي، احتیاج شوی نه دی.

۶. د دندې په ســرته رســولو کې زیار او هڅه: د ټولنې هر وګړی دنده لري، هغه کار چې ورته وســپارل شي، په ښه توګه سرته ورســوي، مثلاً زده کوونکي چې دنده یې لوستل او زده کــول دي، باید په خپلو لوســتونو کې زیار وباســي. هغه کارګر چې پــه فابریکه کې کار کوي، دنده لـري چې د تولیداتو په زیاتوالي کې زړه سواندی کوښښ وکړي، چې د تولیداتو لپاره د ټولنې اړتیا پــوره کــړي. خلك او دولت متقابلې دندې لري، له متقابلو دندو او مرســتو پرته د نېکمرغه ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوام ناشونی دی.

له ښاروالۍ او خپلو ترافيك پوليسو سره ملګري واوسو. د ښار د پاكوالي په برخه كې هڅه وكړو. د خپل كور تر څنګ ونې كېنوو. د سركونو، ويالو، پاركونو او عمومي باغونو تر څنګ خځلې وانه چوو، بلكې په خپلو ټاكلو ځايونو كې واچوو. كه چېرې ګاونډي او يا نور څوك خځلې د كورو تر څنــګ پــه ويالو كې اچوي، په پوره درناوي ورته بايد ووايو چې خځلې په خپل ځاى كې واچوي. په باغچو، د كـور او د خپل ښوونځي په شاوخوا كې ګلان وكرو او ښه څارنه يې وكړو. ونو ته زيان ونه رســوو. كه موټر چلوونكي واوســو، د موټر چلولو رســمي اجازه ليك واخلو. د سړك په هر ځاى كې ونه درېږو، ترافيكي قوانين مراعات كړو.

فعالیت

زده كوونكي دې په دوو ډلو ووېشل شي. يوه ډله دې له حكومت سره د خلكو د مرستې په هكله او بله ډله دې د دولت د مسووليتونو په هكله خبرې وكړي او پايله دې په ټولګي كې وړاندې كړي.

ارزونه

١. له حكومت سره د خلكو د مالي مرستې ډېره ارزښتناكه لاره په كوم ډول سرته رسېږي؟
٢. د سيما په هكله د پيغمبرﷺ حديث له ژباړې سره وليكئ.
٣. خلك بايد له دولت سره څنګه مرسته وكړي؟ په دې برخه كې معلومات وړاندې كړئ.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library